

DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh734>

TÜRKİYE'DE TÜRK BAYRAĞI ALGISI

Uğur ÜÇÜNCÜ*

Özet

Devletlerin ve milletlerin egemenlik simgelerinden en önemlisi millî bayraktır. Millî Mücadele yıllarında bayrak için büyük mücadeleler verilmesinden dolayı Türk milleti için Türk bayrağı millî sembollerin başında gelmektedir. Bütün fertleriyle kenetlenen Türk milleti, bu mücadelede Türk bayrağını yeniden yükseltmeyi başarmıştır. Türkiye, Osmanlı İmparatorluğunun ardından kurulmasından sonra millî bayrağını devam ettirmiştir. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti'nin ulus devlet anlayışı da bayrağa verilen önemi artırmıştır.

Türkiye'de bayrağa verilen önem devlet ve millette bayrak hassasiyetini beraberinde getirmiştir. Devlet, Türk bayrağını korumak ve kullanımını kolaylaştırmak için bayrak kanunları ve nizamnameler çıkarmıştır. Türk Ceza Kanunu'na bayrağa saygısızlık yapan kişiler için yaptırımlar eklemiştir. Türk bayrağına saygısızlık yapanlar bu kanun ve nizamnameler gereği cezalandırılmaktadırlar. Türk kamuoyu da yapılan saldırıları yakından takip etmiş, bunlara büyük tepkiler göstermiştir. Aynı zamanda devleti de bayrağa saygısızlık yapanların kanuni takibini yapması için harekete geçirmiştir.

Bu çalışmada Türkiye'de kuruluşundan günümüze kadar Türk bayrağı algısı ve bu algıda ne gibi değişiklikler olduğu arşiv vesikaları, devrin gazeteleri gibi ana kaynaklara göre ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Millî Bayrak, Bayrak Algısı, Türkiye Cumhuriyeti*

Turkish Flag Perception at Turkey

Abstract

The national flag is the most important symbol of sovereignty of states and nations. The Turkish Flag is one of the national symbols for the Turkish Nation because

* Doç. Dr., KTU Kanuni Kampüsü, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,

they fought for independence at the National Struggle years (1919-1922). The engagement with all members of the Turkish Nation gave the opportunity to re-raise the Turkish flag at the National Struggle. Although Turkey was inherited from the Ottoman Empire; the State continued the national flag of the Ottoman Empire. The nation-state concept of the Turkish Republic also increased the importance of the flag.

Importance given to the flag at Turkey brought the sensitivity flag at the State and the nation. The State made flag laws and regulations to protect and facilitate the use of the Turkish flag. The State added the sanctions to the Turkish Criminal Code for people who desecrated to the flag. People, who disrespect to the flag, punish according to these laws and regulations. Turkish public opinion closely follows the attacks and has shown great reactions to these attacks. At the same time the Turkish public opinion urges the State to make the legal proceedings of the people who disrespect the flag.

In this study, Turkish flag perception and the changes that occurred in this perception from establishment of Turkey, until now will be enlightened according to the main sources such as the archival documents, the newspapers of the period.

Key Words: *National Flag, Flag Perception, the Republic of Turkey*

Giriş

Bayrak tabiri Türkçe olup, Türk Dil Kurumunun sözlüğünde şöyle tanımlanmaktadır: Bir milletin, belli bir topluluğun veya bir kuruluşun simgesi olarak kullanılan renk ve biçimle özelleştirilmiş, genellikle dikdörtgen biçimindeki kumaş sancaktır.¹ Sancak tabiri ise Türkçe olup, çoğunlukla askerî birliklere verilen yazı işlemeli, kenarları saçaklı ve gönderli bayrak anlamına gelmektedir. Ayrıca Osmanlı Devletinde liva olarak da kullanılmıştır.² Eski Türklerde bayrağın kelime anlamı ise tanınmış cengâverlerin savaşlarda taşıdıkları mızrağın adıydı. Bu mızrağın ucuna yak denilen yaban öküzü veya at kıllarından yahut ipekli kumaştan yapılmış bir alâmet takılmaktaydı. Semantik bakımından sancak kelimesi de bundan farksızdı.³ Görüleceği üzere Türklerde sancak kelimesi askerî, bayrak ise daha çok siyasî, kısmen de dinî literatürlerde kullanılmıştır.⁴ Osmanlı Devletinde alem taşıyana alemdar, sancak taşıyana sancaktar, bayrak taşıyana ise bayraktar denilmiştir.⁵

¹*Türkçe Sözlük*, 10. Baskı, Türk Dil Kurum Yay. Ankara 2005, s. 227.

²*Türkçe Sözlük*, s. 1696.

³ Mehmet Fuat Köprülü, "Bayrak Maddesi", *İslam Ansiklopedisi*, C.II, Millî Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul 1974, s.402.

⁴ Mahmut Enes Soysal, "Tarihsel Süreçte Bayrak ve Sancaklarımız", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S.42, Erzurum 2010, s.211.

⁵ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. 1, 3. Baskı, M.E.B. Yay., İstanbul 1983, s.180.

Bayrak eski devirlerden beri dünya milletleri gibi Türkler açısından değerli bir sembol olmuştur. İslamiyet'ten önce ve sonra Türk devletlerinde hükümdara, kumandanlara, kahramanlara ve ordunun değişik kısımlarına mahsus olarak ayrı renklerde ve ayrı motiflerde çeşit çeşit bayraklar vardı.⁶ Bayraklarında veya başka hâkimiyet sembollerinde ay yıldız Sümer, Elam, Hitit, Mısır, Sasani gibi birçok farklı uygarlığın yanında Türkler tarafından da erken tarihlerden beri kullanılmıştır.⁷ Örneğin, Kırgızistan, Özbekistan ve Tacikistan sahasında son zamanlarda yapılan arkeolojik buluntularda Göktürklerde 6. yüzyıl ortalarından itibaren ay yıldızlı sikkenin kullanıldığı tespit edilmiştir.⁸ İslamiyet'in Türklerde yayılmasından sonra Tolunoğulları, Gazneliler, Karahanlılar, Memlûklar, Timur, Akkoyunlar, Karakoyunlar ve Selçukluların görkemli ve çeşitli renk ve şekillerde bayraklar kullanmaya devam etmişlerdi.⁹ Bayraklarında kırmızı renk kullananların başında ise Oğuz Türklerinin Selçuklu Devleti gelmişti. Kaşgarlı Mahmut, Divân-ı Lûgat'it Türk adlı eserinde bunu şöyle ifade etmişti:

“Agdı kızıl batrak
To.gdı kara topra.k
Yetşükelip Ugra.k
Tokşıp anın ki.çtimiz.”

Burada ifade edilen mana şudur: Müslüman askerlerinden kızıl bayrak yükseldi. Kara toz kalktı. Uğrak atları bize yetişti ve birlikte savaştık. Bu nedenle geri dönmeye geciktik.¹⁰ Yine Kırgızlardaki sancak ve bayrakların kırmızı renkte olduğu Manas destanında ifade edilmiştir.¹¹

Selçukluların varisi olan Osmanlı Devletine kırmızı bayrak intikal etmiştir. Osmanlı Devleti kırmızı dışında yeşil ve sarı renklerini de benimsemiştir. Bu üç renk¹² Osmanlı Devletinde yan yana kullanılmıştır.

⁶ Köprülü, “Bayrak maddesi”, *İA*, C.II, s.403, 405.

⁷ Soysal, a.g.m., s.223.

⁸ *Radikal*, 9 Mart 2005.

⁹ Köprülü, “Bayrak Maddesi”, *İA*, C.II, s. 405- 415.

¹⁰ Kaşgarlı Mahmud, *Divânu Lugâti't Türk*, Haz.Ahmet B.Ercilasun, Ziyat Akkoyunlu, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 2014, s. 426.

¹¹ Bahaeddin Ögel Kırgızlarda kullanılan al bayrağın Osmanlı'ya intikal ettiği görüşündedir. Bkz.Bahaeddin Ögel, *Türk Kültür Tarihine Giriş*, Kültür Bakanlığı Yay., C.6, Ankara 1991, s. 233.

¹² Kırmızı renk Şamanizm inancından al/ateş/kızıl ruhun şerefine dikilen koruyucu ruh adına oluşturulan bayraklardan alındığı, yeşil rengin doğadan, ruhaniyetten ve İslami kutsallardan alındığı, sarı rengin ise Türk mitolojisi ve dünyevi zenginliklerde kullanılmasından alındığı ifade edilmektedir. Bkz. Soysal, a.g.m., s.219.

Orduda, donanmada kullanılanların dışında Osmanlı hükümdarlarına, sancak beylerine, derya beylerine ait çok çeşitli sancak ve bayraklar vardı.¹³ Hilal, devletin resmi sembollerinden kabul edilmişti. III. Selim'in yaptığı ıslahatlarla sancak ve bayrakların renk ve şekillerinin tespitine çalışılmıştı. 1793'ten itibaren savaş gemilerinin kırmızı zemin üzerinde beyaz bir hilal ile sekiz köşeli yıldız içeren sancaklar taşınmaları kabul edilmişti.¹⁴ Böylece ay ve sekiz köşeli yıldızlı al bayrak Osmanlı Devletinde benimsenmişti. Türklerin eski tarihlerden beri ay yıldız kullanmalarının en önemli sebebi eski dinlerinin Gök Tanrı olması gösterilirken¹⁵ Osmanlı'nın bu motifleri bayrağına koymaları Kosova Efsanesi'ne göre açıklanmaktadır. Efsaneye göre 1389'da I. Kosova Savaşı'nda Osmanlı ordusu ile Sırpordusu çarpışırken Türk şehitlerinin akan kanlarından bir gölcük meydana gelmiştir. Mehtaplı bir gecede gökyüzünde yan yana gelen ay ile Jüpiter yıldızının akisleri, bu kan gölüne yansımıştır. Yansımada yıldız, hilalin açık bulunan iki ucunun önünde olacak şekilde görünmüştür. Türk bayrağına yıldız ilave edilirken buradaki görüntüye uygun bir yerleştirme yapılmıştır. Bu yerleştirme Türk bayrağıyla ilgili yeni bir yorumu beraberinde getirmiştir. Buna göre bayraktaki hilal İslam'ı; yıldız İslam'ın beşşartını; kırmızı renk de onun uğrunda şehitliği temsil etmektedir.¹⁶ II. Mahmut Döneminde kalelere ve hükümet binalarına ay yıldızlı al sancak çekilmeye devam etmiştir.¹⁷ Sultan Abdülmecit'in son devirlerinde ise sekiz köşeli yıldız, beş köşeli olarak değiştirilerek bugün kullanılan bayrağına ulaşılmıştı. Sultan Abdülaziz ve II. Abdülhamit devirlerinde bayrağına matematiksel şekil verilmiştir.¹⁸ II. Meşrutiyetten sonra millî bayrak şeklini korumuş, sadece donanma kumandan ve filo kumandanlarına mahsus forslarda bazı değişikliklere gidilmişti.¹⁹

Millî Mücadele yıllarında Osmanlı millî bayrağı kullanılmaya devam edilmişti.²⁰ 29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin ilanından sonra da Osmanlı'nın millî

¹³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Fevzi Kurtoğlu, *Türk Bayrağı ve Ayyıldız*, TTK Yay., Ankara 1992, s. 64-104.

¹⁴ Kurtoğlu, *a.g.e.*, s. 110-111;115, 143.

¹⁵ Soysal, *a.g.m.*, s.223.

¹⁶ Recep Duymaz, "İstiklal Marşı'mıza Yakından Bakış", *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C.4, S.7, Ocak 2014, s.12-13.

¹⁷ Pakalın, *a.g.e.*, C.I, s.180.

¹⁸ Kurtoğlu, *a.g.e.*, s. 143.

¹⁹ Kurtoğlu, *a.g.e.*, s. 129.

²⁰ Kurtoğlu, *a.g.e.*, s. 130.

bayrağının kullanımı kabul edilmiştir. Millî bayrağı diğer bayraklardan ayırmak için askerî birliklerin özel bayraklarına sancak adı verilmiştir.²¹

1. Türk Bayrağının Korunmasına Dair Yasal Düzenlemeler

Türk bayrağını her türlü hakaret ve saldırılara karşı korumak Türkiye Cumhuriyeti'nin ve milletin birinci vazifelerinden olmuştur. Bunu sağlama adına kanuni düzenlemelere gereksinim duyulmuştur. Millî Mücadele yıllarında bayrağa karşı yapılan saldırılar Hıyanet-i Vataniye Kanunu'na göre cezalandırılmıştır. Cumhuriyetle birlikte bayrağa yapılan saldırı, hakaret vb. saygısızlıklarda 1926'da kabul edilen Ceza Kanunu'nun 145. maddesine göre işlem yapılmıştır. Ceza Kanunu'nun 145. maddesi şöyleydi:

*“Madde 145- Bir kimse, herkesin görebileceği bir yerde tahkîr kastıyla Türk sancağını yahud devletin armasını veya sair hâkimiyet alametini kaldırır veya yırtar veya bozar yahud sair suretlerle tezlil ederse bir seneden üç seneye kadar habs olunur.”*²²

Burada aleniyet, kasıt, fîli saldırı ve bayrağın maneviyatını alçaltma, bayrak suçu olarak gösterilmiş. Bu suçu işleyenler bir seneden üç seneye kadar hapis cezasına çarptırılmıştı. 11 Haziran 1936'da 145.maddede yapılan değişiklikle Türk bayrağından ne kast edildiği, hangi eylemlerin ceza gerektiği, yurtdışında bayrağa saldıran Türk vatandaşlarının durumlarına açıklık getirilmiştir. Değişiklikle beraber 145. madde şu hali almıştır:

*“Türk bayrağını veya Devletin diğer bir hakimiyet alametini tahkir kasdile bulunduğu yerden söküp kaldıran veya yırtan, bozan yahut diğer her hangi bir suretle tezlil eden kimse, bir seneden 3 seneye kadar haps olunur. Ceza Kanununun tatbikatında Türk bayrağından maksad Devletin resmi bayrağı ile millî renkleri taşıyan her hangi bir bayraktır. Bayraktan başka her hangi bir şey üzerinde bulunan millî renkleri tahkir kasdile bulunduğu yerden söküp kaldıran veya yırtan, bozan yahut diğer her hangi bir suretle tezlil eden kimse hakkında da aynı ceza verilir. Bu maddede yazılı cürüm yabancı bir memlekette bir Türk tarafından işlenirse, ceza üçte birden eksik olmamak üzere artırılır.”*²³

Bayrağa dair yukarıdaki ibareleri içeren Türk Ceza Kanunu, 1 Haziran 2005 tarihi itibariyle tüm ek değişiklikleriyle birlikte yürürlükten kaldırılmıştır.

²¹ Alev Keskin, Betül Sayın, “Geçmişten Günümüze Türklerde Bayrak, Sancak ve Fors”, *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, S.415, Ocak 2013, s. 102.

²² “Türk Ceza Kanunu”, *Resmî Ceride*, 13 Mart 1926, No:32, s.1085.

²³ “Türk Ceza Kanunu”, <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/765.htm>, 03.06.2015.

2004 tarihinde kabul edilen yeni Ceza Kanunu'nda Türk bayrağına hakaret ve saldırı üçüncü bölümde: “Devletin Egemenlik Alametlerine ve Organlarının Saygınlığına Karşı Suçlar” başlığı altında gösterilmiştir. Halen yürürlükte olan 300. madde aynen şöyledir:

“(1) Türk Bayrağını yırtarak, yakarak veya sair surette ve alenen aşağılayan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu hüküm, Anayasada belirlenen beyaz ay yıldızlı al bayrak özelliklerini taşıyan ve Türkiye Cumhuriyeti Devletinin egemenlik alameti olarak kullanılan her türlü işaret hakkında uygulanır.

(2) İstiklal Marşını alenen aşağılayan kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Bu maddede tanımlanan suçların yabancı bir ülkede bir Türk vatandaşı tarafından işlenmesi halinde, verilecek ceza üçte bir oranında artırılır.”²⁴

Türk bayrağının kullanımı, çıkarılan Bayrak Kanunu ve Nizamnamesine göre yürütülmüştür. Türkiye Cumhuriyeti'nde başlangıçta Bayrak Kanunu'na gerek duyulmamıştır. Bununla beraber Türk bayrağının gelişigüzel üretilmemesi adına, 22 Ekim 1925'te “Millî Zata Mahsus Sancak Talimatnamesi” yayımlanarak savaş ve ticaret gemileri hakkında bazı esaslar kararlaştırıldığı gibi millî bayrağın şekli ve ebatları da tespit edilmiştir²⁵. Kararname tüm Türkiye'ye duyurulmuştur. Özellikle Maarif Vekâleti okul çocuklarının bayrağın ebatlarını öğrenmeye mecbur tutulmasını Şubat 1926'da okullara gönderdiği talimatla ifade etmiştir.²⁶ İstanbul'da Cumhuriyet Matbaasında, Maarif Vekâleti neşriyatı olarak basılan, *Millî Bayrağın Aksam-ı Esasîyesi Arasında Nisbetler*'de belirlenen oranlar ölçüsünde imal edilmeyen bayrağın millî bayrak kabul edilemeyeceğinden üretilmeleri şiddetle yasaklanmıştır ifadesi kullanılmıştır.²⁷ Verilecek cezaya dair ibare ise konulmamıştır. 22 Ekim 1925'teki Sancak Talimatnamesi millî bayrağın şeklini kesin olarak tespit etmekle beraber daha çok donanmanın ihtiyaçlarına göre yapıldığından, az çok özel bir mahiyetteydi.²⁸ Bunun üzerine millî hâkimiyet sembolü meselesini daha genel bir şekilde halletmek için 29 Mayıs 1936'da

²⁴ “Türk Ceza Kanunu”, *Resmî Gazete*, 12 Ekim 2004, No:25611.

²⁵ Keskin, Sayın, a.g.m., s.102; Kararname için bkz.Kurtoğlu, a.g.e., s. 131-132.

²⁶ BCA, 180.9.00/7/44/4, lef. 1.

²⁷ BCA, 180.9.00/7/44/4, lef. 5-6.

²⁸ Köprülü, “Bayrak maddesi”, *İA*, C.2, s. 419.

2994 numaralı Türk Bayrağı Kanunu²⁹ Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilerek 5 Haziran 1936'da Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.³⁰ 9 maddeden ibaret olan Türk Bayrağı Kanunu'nun 6. Maddesinde belirtilen kurallara aykırı olarak bayrak üretmek ve satmanın yasak olduğu belirtilmiş, buna uymayanların Türk Ceza Kanunu'nun 526. Maddesine göre cezalandırılacağı ifade edilmiştir. 1926 tarihli Türk Ceza Kanunu'nun 526. maddesi ise bir aya kadar hafif hapis cezası ve elli liraya kadar para cezası vermekteydi. Bu maddede Bayrak Kanunu'na aykırı bayrak hazırlama değil de yetkili merciinin kanun ve usule göre verdiği emre itaatsizlik etmek ceza gerekçesiydi.³¹ 526. madde 12 Haziran 1979'da değişikliğe uğrayarak şu şekli almıştı:

“Yetkili makamlar tarafından adli işlemler dolayısıyla ya da kamu güvenliği ve kamu düzeni veya genel sağlığın korunması düşüncesiyle kanun ve nizamla aykırı olmayarak verilen bir buyruğu dinlemeyen veya bu yolda alınmış bir önleme uymayan kimse, eylem ayrı bir suç oluşturmadığı takdirde, üç aydan altı aya kadar hafif hapis ve bin liradan üç bin liraya kadar hafif para cezasıyla cezalandırılır.”³²

Değişiklikle cezalar artırılmıştır. Öte yandan Türk Bayrağı Kanunu'nun uygulanmasını kolaylaştırmak amacıyla Bakanlar Kurulunca 28 Temmuz 1937'de Türk Bayrağı Nizamnamesi çıkarılmıştır. Nizamnamenin birinci bölümünde: Bayrağın yapılışı, şekil, aksam, nispet ve direğe nasıl çekileceği, ikinci bölümünde: Türk bayrağının çekiliş ve indiriliş zamanları, bayrak çekilecek yerler, üçüncü bölümünde: Türk bayrağının çekiliş ve indirilişinde yapılacak tören ve bayrağa saygı, dördüncü bölümünde: Süs bayrakları, beşinci bölümünde: Flama, fors gibi özel bayraklar ve bunların çekilecekleri yerler, altıncı ve son bölümünde: Cezai hükümler ortaya konmuştur.³³ Böylece Türk Bayrağı Nizamnamesine ek nizamname ise 29 Temmuz 1939 tarihinde kararname olarak kabul edilmiştir.³⁴ Türkiye Cumhuriyeti'nde kullanılan her türlü bayraklar(millî bayrak, cumhurbaşkanlığına ait bayrak, ordu, donanmaya ve devletin diğer şubelerine mahsus bayraklar) ile onlara ait bütün vasıfları en

²⁹Türk Bayrağı Kanunu için bkz. “Türk Bayrağı Kanunu”, *Resmi Gazete*, 5 Haziran 1936, No:3322, s. 6571.

³⁰ Köprülü, “Bayrak maddesi”, *İA*, C.2, s. 419.

³¹ “Türk Ceza Kanunu”, *Resmi Ceride*, 13 Mart 1926, No:32, s.1135.

³² “Türk Ceza Kanunu”, <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/765.htm>, 03.06.2015.

³³ *BCA*, 30.18.1.2/77/69/6, lef. 1-5.

³⁴ *BCA*, 30.18.1.2/88/73/9, lef. 1.

ince ayrıntısına kadar tespit edilmiştir.³⁵ Türk Bayrağı Kanunu 1983'te mülga edilerek 22 Eylül 1983'te 2883 numaralı yeni Türk Bayrağı Kanunu kabul edilmiştir. Yeni Kanunda: Amaç, bayrağın şekli ve yapımı, çekilmesi ve indirilmesi, yarıya çekilmesi, selamlanması, örtülebileceği yerler, yasaklar, cezalar, tüzük ve yürürlükten kaldırılan kanun hakkında tafsilatlı düzenlemelere gidilmiştir. Halen yürürlükte olan yeni Türk Bayrağı Kanunu'nun 7. maddesindeki yasaklar şöyledir:

“Madde 7. Türk Bayrağı, yırtık, sökülük, yamalı, delik, kirli, soluk, buruşuk veya layık olduğu manevî değeri zedeleyecek herhangi bir şekilde kullanılamaz. Resmî yemin törenleri dışında her ne maksatla olursa olsun, masalara, kürsülere, örtü olarak serilemez. Oturulan veya ayakla basılan yerlere konulamaz. Bu yerlere ve benzeri eşyaya Bayrağın şekli yapılamaz. Elbise veya üniforma şeklinde giyilemez. Hiçbir siyasî parti, teşekkül, dernek, vakıf ve tüzükte belirlenecek kamu kurum ve kuruluşları dışında kalan kurum ve kuruluşun amblem, flama, sembol ve benzerlerinin ön veya arka yüzünde esas veya fon teşkil edecek şekilde kullanılamaz. Türk Bayrağına sözle, yazı veya hareketle veya herhangi bir şekilde hakaret edilemez, saygısızlıkta bulunulamaz. Bayrak yırtılamaz, yakılamaz, yere atılamaz, gerekli özen gösterilmeden kullanılamaz. Bu Kanuna ve tüzüğe aykırı fiiller yetkililerce derhal önlenir ve gerekli soruşturma yapılır.”³⁶

7. maddede belirtilen yasaklara uymayanlar için uygulanacak ceza ise aşağıda verilen 8. madde ile tespit edilmiştir:

Madde 8. Bu Kanuna ve çıkarılacak tüzüğe aykırı olarak Bayrak yapmak, satmak ve kullanmak yasaktır. Bu yasağa aykırı olarak yapılan Bayraklar o mahallin yetkili amirlerince toplatılır. Bu Kanun hükümlerine aykırı davranışta bulunanlar suçları daha ağır bir cezayı gerektirmediği takdirde Türk Ceza Kanununun 526 nci maddesi uyarınca cezalandırılır.³⁷

22 Eylül 1983'te Türk Bayrağı Kanunu yenilenince Bakanlar Kurulu Kararıyla 25 Ocak 1985'te Türk Bayrağı Tüzüğü de yenilenmiştir. Bazı değişikliklere rağmen halen yürürlükte olan Türk Bayrağı Nizamnamesi 41 maddeden oluşmaktadır. Birinci Bölüm: Kapsam deyimler, İkinci Bölüm: Bayrağın kumaşı, standartları ve direği, Üçüncü Bölüm: Bayrağın çekilmesine ve indirilmesine dair esaslar, Dördüncü Bölüm: Bayrağın konulabileceği ve

³⁵ Köprülü, “Bayrak maddesi”, *İA*, C.2, s. 419-420.

³⁶ *Resmî Gazete*, 24 Eylül 1983, No:18171, s.7.

³⁷ *Resmî Gazete*, 24 Eylül 1983, No:18171, s.7.

örtülebileceği yerler, Beşinci Bölüm: Bayrak töreni, bayrağa saygı, yasaklar, Altıncı Bölüm: Özel bayraklar, Yedinci Bölüm: Tescil ve müsaade işlemleri, Sekizinci Bölüm: Çeşitli ve son hükümlerden oluşmaktadır.³⁸ Dikkat edilecek husus, yeni Bayrak Nizamnamesinde öncekinden farklı olarak cezai hükümlerin yer almamasıydı.

Öte yandan, Türk bayrağı 1982 Anayasasınca da koruma altına alınmıştır. Halen yürürlükte olan Anayasanın değiştirilemeyen, hatta değiştirilmesi teklif dahi edilemeyen maddeleri arasında bulunan 3. maddesinde “*Bayrağı, şekli kanununda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır.*” ifadesi bulunmaktadır.³⁹

2. Millî Mücadele Yıllarında Türk Bayrağı Algısı

2.1. İşgaller Döneminde Türk Bayrağı

Mondros Mütarekesi'yle birlikte ülke, İtilaf Devletlerinin işgaline uğramıştı. Başta Yunanlılar olmak üzere işgalciler, işgal ettikleri yerlerde sadece sivil halka mezalim yapmakla kalmamıştı aynı zamanda Türk milletinin bayrağı ve diğer mukaddeslerine de saldırmıştı. Bunlardan en dikkat çekenlerden biri, 15 Mayıs 1919'da İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edildiği günde yaşanmıştır. İşgalle birlikte Türkler için acı ve gözyaşı başlamıştı. Yerli Rumlar her tarafa mavi beyaz Yunanistan bayraklarını asmışlardı.⁴⁰ İlerleyen günlerde Yunanistan Kralı Konstantin de İzmir'e geldiğinde kendisine tahsis edilen Karşıyaka'daki köşke girerken merdivenlere serilen Türk bayrağını çiğneme cüretini göstermişti.⁴¹ İstanbul'un işgalinden hemen sonra özellikle Yunan askerlerinin şehre girmesiyle Rumlar, şehrin birçok yerine Yunan bayraklarını asmışlardı. Türk bayrağı İstanbul'da eskisi kadar görülmez olmuştu.⁴² Yeşil Bursa'ya giren Yunan ordusu ise Sultan Osman'ın Türbesinin yanı sıra “*ordularının önünde bilâlüzum nankör bir Rumun eline Bayrağımızı verdirerek kumandanlarının atlarının ayakları altında çiğnettiler.*”⁴³

Yunanlılar dışında işgalci diğer devletlerin temsilcileri de Türk bayrağına saygısızlıklarda bulunmuşlardı. Bunlardan biri Yunanlıların hamîsi İngilizlerdi. İngilizler Türk milletinin millî sembollerinden Türk bayrağına el uzatmaktan

³⁸ *Resmi Gazete*, 17 Mart 1985, No:18697, s.1-14.

³⁹ “Türkiye Cumhuriyeti Anayasası”, *Resmi Gazete*, 9 Kasım 1982, No:17863(Mükerrer), s.2.

⁴⁰ *İkdâm*, 12 Eylül 1338/ 12 Eylül 1922, No:9154, s.1.

⁴¹ Şevket Süreyya Aydemir, Tek Adam, C.II, 17.Baskı, Remzi Kitapevi, İstanbul 1999, s. 513.

⁴² Ekrem Reşat, “İstanbul Nümayişi”, *Babalık*, 14 Eylül 1338/14 Eylül 1922, No: 991, s.1.

⁴³ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 1, 48. İctima, 9.7.1337, C.11, TBMM Matbaası, Ankara 1958, s. 187.

çekinmemiştir. 10 Temmuz 1922'de askeri makamlardan bildirildiğine göre iki İngiliz askeri Türk bayrağını yırtma cüretini göstermişti.⁴⁴ İşgalci Fransızlar da Türk bayrağına saldırılarda bulunmuştu. 13 Kasım 1919 tarihli Darendede Kaymakamlığının bildirdiğine göre, Fransa, İngiltere'den devraldığı Maraş'a girer girmez Fransız İstihbaratının Ermeni subayı, Hükümet Konağında dalgalanan Türk bayrağının indirilmesini ısrarla talep etmişti.⁴⁵ 27 Kasım 1919 Perşembe günü Fransız Maraş İşgal Kuvvetleri Kumandanı Yüzbaşı Andre, Ermeni ileri gelenlerinden Agop Hırlakyan'ın konağında bir davet vermişti. Davet esnasında Andre, Hırlakyan'ın torunu Helena'yı dansa davet etmişti. Helena, daveti Fransız ve Ermeni bayrağının dalgalanmadığı Maraş'ta dans edemeyeceği gerekçesiyle reddetmişti. Bunun üzerine Andre'nin emriyle Maraş Kalesinde dalgalanan Türk bayrağı indirilmiştir.⁴⁶

İşgalciler, Türkiye toprakları dışında da Türk bayrağını hedef alan girişimlerde bulunmuşlardı. Örneğin, Yunanlıların ABD'de böyle bir girişimi olmuştu. Bununla beraber girişim, vatansever bir Türk evladı tarafından etkisiz bırakılmıştı. TBMM Hükümeti bayrağını korumak için suçla karışmak zorunda kalan bu genç lehine tavır takınmıştı. Dersim'in Tarnoti(Ovacık) köyünden Karaballı aşiretinden Çermu'nun torunu İsmail, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalinden dolayı Amerika'daki Rumların Türk bayrağına hakaret için yaptıkları gösterilerde dinî ve millî duygularla hareket ederek yedi Rum'u öldürmüş, ikisini de yaralamıştı. Türk bayrağını koruma pahasına bu fiili gerçekleştiren İsmail, Amerika Birleşik Devletlerinin kanuni takibinden kurtularak Meksika'ya kaçmayı başarmıştı. Bu durum, TBMM'nin Birinci Dönem Dersim Mebuslarından Hayri Bey tarafından TBMM Başkanlığına 18 Eylül 1920'de verilen tavrıyla duyurulmuştu. Dersim Mebusu Hayri Bey, vatanseverlik duygularıyla Türk bayrağını korumak amacıyla hareket eden İsmail'in Dersim'de bulunan ailesinin zor durumda olduğuna dikkat çekmişti. İsmail'in vatanseverlik hissinin ödülü olarak ailesine bir miktar para yardımı yapılmasını ve uğruna hayatını feda edecek derecede sevdiği Türk bayrağının Büyük Millet Meclisi tarafından kendisine verilmesini teklif etmişti.⁴⁷ Takrir TBMM İkinci

⁴⁴ATASE, İSH, Kutu:1525, Gömlek:52.

⁴⁵ Yaşar Akbıyık, *Millî Mücadelede Güney Cephesi Maraş*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 1999, s. 123.

⁴⁶ Akbıyık, *a.g.e.*, s.136-137; Durmuş Yalçın v.d., *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 2008, s.237.

⁴⁷BCA, 30.10.00/194/326/3, lef.3.

Başkanı tarafından 22 Eylül 1920'de Başvekâlete havale edilmişti.⁴⁸ Bakanlar Kurulu, talebi uygun bulmuş, ayrıca İsmail'in ailesine teşekkür edilmesi kararını almıştı. Bu kararı 31 Ekim 1920'de Dâhiliye Vekâletine bildirmişti.⁴⁹

Ekim 1923'te Ermenistan Türk temsilciliğinde yaşanan olaylar önemlidir. 13 Ekim 1923'te Türkiye'nin Erivan Temsilcisi Yüzbaşı Hayrettin Bey'in Hariciye Vekâletine çektiği şifreli telgrafa göre Erivan Hükümeti, temsilciliğin faaliyetlerine son vermişti. Bunun üzerine Türk temsilciliği üzerine şiddetli bir baskı kurulmuştu. Hatta 6 Ekim'de bu baskılar saldırılara dönüşmüştü. En son olarak Türk bayrağının temsilcilik binası üzerinden indirilmesi yönünde Erivan Hükümeti yazılı bildirimde bulunmuştu. Hayrettin Bey, 6 Ekim'deki olayları Türkiye'ye bildiren şifreli telgraflarına cevap alamamasından Ermeni Hükümetinin telgrafların çekilmesini engellediği sonucuna ulaşmıştı. Bunun üzerine Hayrettin Bey, Ermenilerin taşkınlıklarına artık tahammül edemeyerek 9 Ekim'de zaruri olarak Türk bayrağını indirerek Kars'a gelmiş, durumu Ankara'ya bildirmişti.⁵⁰ Hayrettin Bey, Ermeni Hükümeti'nin bütün baskı ve saldırılarına rağmen temsilcilik üzerindeki Türk bayrağını korumayı başarmış ve bayrağı Ermenistan'da bırakmayarak Türkiye topraklarına getirmeyi başarmıştı. Öte yandan 17 Ekim 1923'te gelişmeler Hariciye Vekâletinden Başvekâlete bildirilmişti. Tezkereden anlaşılacağı üzere Hayrettin Bey'in 6 Ekim 1923 tarihli olayları bildiren telgrafi gerçekten de Ankara'ya ulaşmamıştı. Kars'ta bulunan Hayrettin Bey'den telgrafın yeniden gönderilmesinin talep edildiği ifade edilmişti. Ayrıca 15 Ekim 1923 akşamı Moskova Elçiliğine çekilen telgrafla Erivan'da Türkiye Cumhuriyeti temsilciliğine yapılan saldırılar Rusya Hükümeti nezdinde şiddetle protesto edilmişti.⁵¹

İşgaller döneminde ülke içerisinde işgalciler hesabına çalışan Türk vatandaşlarından Türk bayrağına hakaret edenler ve saldıranlar da olmuştu. Adana Mebusu Zamir Bey, Güney Cephesinde Fransızlardan aldığı cesaretle bu yola tevessül edenlere TBMM'de dikkat çekmişti. Fransızların işgal ettiği bölgelerde yapmadığı mezalim kalmadığını, son zamanlarda ise parayla kandırdığı bazı kişiler vasıtasıyla Türkiye'de propagandalar yürüttüğünü belirtmişti. Parayla kandırılanlardan birisinin *Ferda* gazetesini çıkaran Mesut Fâni ve ailesinin olduğunu iddia etmişti. Mesut Fani'nin Fransızlar tarafından

⁴⁸BCA, 30.10.00/194/326/3, lef.2.

⁴⁹BCA, 30.10.00/194/326/3, lef.1.

⁵⁰BCA, 30.10.00/247.671/24, lef.2.

⁵¹BCA, 30.10.00/247.671/24, lef.1.

Osmaniye’de mutasarrıf yapıldığı bilgisini vermişti. Mesut Fani’nin bu sıfatla yayınladığı beyannameinde şunları ifade ettiğini belirtmişti:

“Dört yüz senedir altında yaşadığımız bayrak denilen o kırmızı paçavradan ne faide gördünüz? O size ne temin etti? Tahta sabanlarla bu güzel toprağın yüzünü kirletip buruşturmaktan başka ne yaptınız? Bugün muazzam bir devletin şanlı bayrağı üzerimizde dalgalanıyor. Geliniz!.. Budalalık yapmayınız!.. Bari bundan istifade ederek mesut yaşiyalım. Millet demek; bir bez parçasına nail olmak demek değildir.”

Zamir Bey, Mesut Fani gibi hainlerin, halktan zorla imza toplayarak beyannameyi Sulh Konferansına dahi gönderdiklerini söylemişti. Bununla beraber Adana ve çevresi halkının TBMM’ye binlerce telgraf çekerek, Mesut Fani gibilerin kendilerini temsil etmediklerini belirttiklerini ifade etmişti. Zamir Bey, Sulh Konferansında Türk temsilcilerinin bu duruma dikkat çekmeleri uyarısında bulunmuştu.⁵² Zamir Bey’in verdiği bilgiler Meclis’te büyük tepki çekmişti. Mersin Mebusu İsmail Safa Bey, Adana halkının bağımsızlığını elde edinceye kadar mücadeleye devam edeceklerini, Zamir Bey’in ifade ettiği birkaç kişinin bu milletin ferdi olmadığını söylemişti. Çünkü ona göre: *“... bir parça ruhunda İslâm hissi taşıyan, bir parça tarihine, ırkına, mazisine merbut olan bir insan hiçbir vakit önünde can vermek istediğimiz yüksek bir bayrağa paçavra diyemez. O insanlar insan değildir. Değil bizden, değil Türk olmaktan, hattâ insan olmaktan da aşağıdır.”*⁵³

İsmail Bey’in ifadeleri, Türk milletinin temsilcileri TBMM mebuslarınca alkışlarla karşılanmıştı. Mebuslar, bayrağa paçavra diyenler için ise: *“Piç, piç* ifadelerini haykırmışlardı.⁵⁴ Dolayısıyla Türk bayrağına hakaret edenler Birinci Dönem TBMM mebuslarının pek çoğu nazarında *“piç”* olarak gösterilmişti.

Türk bayrağının düşmemesi adına hayatını daha körpecek anlarında feda eden Vatan evlatlarının aksine işgalcilerle birlikte kendi insanına savaş açmış olanlar da vardı. Onların bu tavırlarında en tepki çeken ise işgalcilerle birlikte hareket edenlerin Türk bayrağı taşımaları olmuştu. İstanbul Hükümetinin kontrolünde Anzavur Ahmet komutasında kurulan Halife ordusu, Bursa’ya kadar geldiğinde, Yunan birlikleriyle işbirliği içinde hareket etmişti. Bu durum milletin kalbgâhı olan TBMM’de sert şekilde tenkit edilmişti. Özellikle

⁵²TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, 157. İctima, 26.2.1337, C.8, TBMM Matbaası, Ankara 1954, s. 443.

⁵³TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, 157. İctima, 26.2.1337, C.8, s. 444.

⁵⁴TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, 157. İctima, 26.2.1337, C.8, s. 444.

Yunanlılarla işbirliği içinde hareket ederken Halife ordusunun Türk bayrağı ile ilerlemesi vicdanları kanatmıştı. Burdur Mebusu İsmail Bey, 10 Temmuz 1920'de Meclis Başkanlığına sunduğu tavrında buna dikkat çekmişti. Öncelikle Türk bayrağını taşıyarak Bursa'ya giren Halife ordusuyla birlikte hareket eden Yunan ordusunun mezalimine değinmiş, bu mezalimin her tarafa duyurulmasını istemişti.⁵⁵ Yaptığı konuşmada asıl feccatin Yunanlılarla işbirliği yapan Anzavur komutasındaki ordunun Türk bayrağı taşıması olduğunu ifade etmişti. Bu durumun halka özellikle duyurulması gerektiğini ifade etmişti.⁵⁶ Böylece Türk bayrağının düşmanlarla işbirliği ve kendi halkına mezalim yapacak derece ileri gidenler tarafından kullanılması, kamuoyu nezdinde ön plana çıkarılmıştı. Böylece halk, şerefi olarak addettiği bayrağının kendisine karşı silah çekenlerce nasıl kullanıldığını görüp tepkisini yükseltecekti.

2.2. Türk Bayrağını Yeniden Yükseltme Savaşı

Mondros Mütarekesi sonrasında yurdun değişik noktalarının işgali, Türk milletinin çileli esaretini beraberinde getirmişti. Türk bayrağı, düşman işgaline uğramış topraklarda artık eskisi gibi özgürce, nazlı nazlı dalgalanamaz olmuştu. Türk milleti ise buna itiraz ederek Anadolu merkezli Millî Mücadelesini başlatmıştı. İsmail Habip(Sevük)ün de ifade ettiği gibi Türk milleti, bu mücadele ile “... bütün bir vatani bayraksız bırakmamak için ayağa kalkmıştı.”⁵⁷ Millet, bayrağını yeniden yükseltmek, onun işgal edilen Türk topraklarında yeniden özgürce dalgalanması uğruna fazlasıyla bedel ödemeyi göze almıştı. Türk milletinin her yaştan bütün fertleri Türk bayrağının yaşatılması için işgallerle birlikte mücadeleye girişmişti. Erzurum Mebusu Hüseyin Avni Bey, 14 Mart 1922'de şunları ifade etmişti: “Efendiler biz şanlı bayrağımızı yaşatmak için beşikteki çocuktan, can vermekte olan ihtiyaçlara kadar, var kudretimizle vazifemizi yapıyoruz...”⁵⁸

Hüseyin Avni Bey'in ifadesi Türk ordusu içindeki askerlere bakıldığında anlam kazanmaktadır. 12-13 yaşından 50-60 yaşına kadar fertler Türk bayrağının düşmemesi, bir başka deyişle bağımsızlığın elden gitmemesi için orduya gönüllü iştirak ederek hayatlarını ortaya koymuşlardı. Muhittin Baha

⁵⁵TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, 31. İctima, 10.7.1336, C.2, TBMM Matbaası, Ankara 1961, s. 241.

⁵⁶TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, 31. İctima, 10.7.1336, C.2, s. 242.

⁵⁷ İsmail Habip(Sevük), “Nasıl Bitecek”, *Açıksöz*, 26 Ağustos 1338/ 26 Ağustos 1922, No: 564, s.1.

⁵⁸TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, 8. İctima, 14.3.1338, C.18, TBMM Matbaası, Ankara 1959, s. 210.

Bey, 9 Ağustos 1920’de Batı Cephesinden izlenimlerini aktarırken bu duruma dikkati çekmişti. İnegöl cephesinde rastladığı on altı yaşındaki bir çocuğun Türk bayrağını taşımak ve kollamakla görevlendirildiğini şöyle anlatmıştı:

“... Bir diğer mahalde on altı yaşında bir çocuğa rast geldik. O elinde mübarek bayrağımızı, altı yüz elli seneden beri bize şan veren, bize istiklâl veren, fakat bugün tehlikede bulunduğundan dolayı onu tehlikeden kurtarmak için hepimizin yemin ettiğimiz güzel bayrağı bulduk ve ihtiyarlar, elli altmış yaşında adamlar bulunan ordu içinde yirmi otuz yaşında kahramanlar bulunan ordu içinde, o güzel bayrak; on beş, on altı yaşında bir çocuğa verilmişti. Ona o kadar itimad etmişler, onun imanına, onun Türklük ve Müslümanlık ruhunu temsil etmesine o kadar iman etmişler ve o kadar itminan peyda etmişlerdir ki o bayrağı ona vermişler ve haydi oğlum demişler, sen altı yüz senelik Osmanlı tarihinin güzel ve yüksek mümessilisin, onu müdafaa et. O kahraman çocuğun elini tuttuk. Oğlum Allah seni millete bağışlasın dedikten sonra ayrıldık.”⁵⁹”

Yukarıda kısmen zikredilen Maraş kalesindeki Türk bayrağının Fransız işgal kuvvetlerinin emriyle indirilmesi Maraş halkı arasında infial uyandırmıştı. Kaleden Türk bayrağının indirildiğini hasta yatağından gören Kısaküreklerden Halil Ağa’nın oğlu Mehmet Ali, vatansever duygularla bir beyanname kaleme almıştı. İki nüshasını Cuma namazından önce Ulu Camiinin avlusuna, birer nüshasını ise Çarşıbaşı, Sarayaltı ve Arasa Camiilerine oğlu vasıtasıyla bıraktırmıştı. Beyanname şöyle idi:

“Ey yüce Osmanlı milleti vaktine hazır ol. Bin üç yüz seneden beri Hz. Allah’ı ve yüce peygamberini hizmetinle razı ettiğin bir din ölüyor. Yani ecdadının kanı pahasına fethettiği bir kalenin burcundaki al sancağın, bugün Fransızlar tarafından indirilip yerine kendi bayrağı konuldu. Şimdi acaba bunu yerine koyacak, sende birkaç yüz İslam gayreti hiç mi yok? Karışıklık arzu etmeyelim yalnız pürvakar ve azametli olarak o al sancağımızı geri yerine koyalım. Tekrar olgunlukla yerlerimize dönelim. Korkma, seni buradaki birkaç Fransız kuvveti kıramaz. Sen güvenerek Allah’a mevcudiyetini gösterecek olursan değil birkaç Fransız kuvveti hatta bütün Fransız milleti kıramaz buna emin ol”.⁶⁰”

Maraş halkı Cuma Namazı için Ulu Camiine gitmiş, ezandan sonra sünneti kılmıştı. Hatip hutbeye başlamış, Elhamdülillah demişti ki

⁵⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, 57. İctima, 2.9.1336, C.3, TBMM Matbaası, Ankara 1981, s. 159.

⁶⁰ Akbıyık, a.g.e., s.138.

dışardan: “*Bayraksız Namaz kılınmaz*” sesleri yükselmişti. Bunun üzerine Ulu Camii İmamı Rıdvan Hoca da bu ifadeyi teyid etmişti. Vatansever Maraş halkı, adeta sel olup tekbir sesleriyle Kaleye akmişti. Bunun üzerine Ermeniler korkularından evlerine kapanmıştı. Kalenin kapıları Fransız kuvvetlerince kapatılmıştı. Halk, Kale duvarını tırmanıp içeri girmiş ve Kalenin kapılarını açmıştı. Fransız askerleri çarpışmayı göze alamayarak kaçmak zorunda kalmıştı. Burçları ilk aşan Onbaşı Osman Erşen, Türk bayrağını burca yeniden asmıştı. Böylece Maraş’ın Türk yurdu olduğu mesajı Fransızlara verilmişti.⁶¹ Maraş halkı, bu hareketiyle Fransız İşgal Kuvvetlerine meydan okumuştur. Çünkü bayrak, onlar için sadece hâkimiyet alameti değil, aynı zamanda kendi varlıklarının ve birliklerinin sembolü idi.⁶² Bu nedenle Türk bayrağının Kaleden indirilip bir bez parçası gibi atılması Maraş halkının direnişini başlatan kıvılcımların başında gelmişti. Fransızlar, 21 Ocak 1920’de Maraş ileri gelenlerini toplantıya çağırmış ve olaylara sebep oldukları gerekçesiyle onları tutuklamıştı. Bunun üzerine şehirde çarpışmalar başlamıştı. Maraş’ta halkın önderliğinde başlayan Kuvayı Millîye hareketi şiddetli çarpışmalar neticesinde 11 Şubat 1920’de zafere ulaşmış, Fransızlar Maraş’ı tahliye etmek zorunda kalmıştı. Böylece hayatlarını, uğruna feda ettikleri Türk bayrağı yeniden özgür bir şekilde Maraş’ta dalgalanmaya başlamıştı. Öte yandan Maraş, düşman işgalinden kurtarılan ilk vatan toprağı olmuş, bu gelişme Millî Mücadele’ye ivme kazandırmış, diğer işgal edilmiş vatan topraklarının kurtulmasının yolunu açmıştı.⁶³

Sadece Maraş’ta değil, Güney Cephesinin diğer noktalarında Antep, Urfa, Adana ve çevresinde de Türk bayrağının yeniden yükseltilmesi için millet Kuvayı Millîye olarak ölüm kalım savaşı yürütmüştü. Bütün yıkımlara ve bedellere rağmen Türk bayrağı indirilmemişti. Kütahya Mebusu Cevdet Bey’in 5 Mart 1921’de Antep direnişine dair izlenimlerinde bunu görmek mümkündür. Cevdet Bey, olaya şahit olan Antepli birinin ifadelerine yer vermişti. Buna göre, Fransız ordusu muhasara sırasında Antep’i güçlü toplarla bombalamıştı. Bununla beraber Fransızlar hangi evi hedef alıp yıkmışlarsa beş dakika sonra oradan bir Türk bayrağı yükselmişti. Cevdet Bey, bundan yola çıkarak

⁶¹ Akbıyık, *a.g.e.*, s.139-140; Lütfi Oğuzcan, *Millî Mücadelede Güney Bölgesinde Bayrak ve Bayrak Özlemi*, Mersin 1966, s.13; Yalçın vd, *a.g.e.*, C.I, s.237; Akbıyık, *a.g.e.*, s.135-145.

⁶² Yalçın vd, *a.g.e.*, C.I, s.237.

⁶³ Yalçın vd, *a.g.e.*, C.I, s.237-238.

Antep'li kahramanca direnişine atıfta bulunmuş, Fransızların Antep'i tam manasıyla ele geçiremeyeceklerini belirtmişti.⁶⁴

Türk bayrağının yeniden yükseltilmesi savaşının verildiği Millî Mücadelede manevi motivasyonun zirvesine İstiklâl Marşı'nın kabulüyle çıkmıştı. Türk milletindeki bayrak sevgisinin en anlamlı göstergesi, Mehmet Akif tarafından kaleme alınan ve 12 Mart 1921'de TBMM'de kabul edilen marş, Türk milletinin bağımsızlık sembollerinden biri durumuna gelmişti. İstiklal Marşında bayrakla ilgili şunlar haykırılmıştı:

*“Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.*

*Çatma; kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl,
Kahraman ırkıma bir gül ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl...
Hakkıdır, hakka tapan, milletimin istiklâl.*

....

*Dalgalan sen de şafaklar, gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlal:
Hakkıdır, hür yaşamış, bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır; hakka tapan, milletimin istiklâl.”⁶⁵*

Böylece, Türk bayrağı ve Millî Marş etle kemik gibi birleşmiş, Türk milletinin Millî Mücadelesindeki en önemli itici güçlerinden olmuştu.

2.3. Zafer: Türk Bayrağı Yeniden Yükseliyor

Kuvayı Millîyeden sonra düzenli orduya geçilmesi Millî Mücadelenin daha sistemli yapılmasının önünü açmıştı. Bu da zaferleri beraberinde getirmişti. Güneyde Fransızlara, Doğu'da Ermenilere karşı zaferler elde edilerek bu bölgelerde Türk bayrağı yeniden şanlı bir şekilde dalgalanmaya başlamıştı. Batı Anadolu'da ise İnönü ve Sakarya zaferlerinden sonra Yunan ilerleyişi

⁶⁴TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, 3. İctima, 5.3.1337, C.10, TBMM Matbaası, Ankara 1958, s. 24.

⁶⁵TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, 1. İctima, 1.3.1337, C.9, TBMM Matbaası, Ankara 1958, s. 13-14; TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, 6. İctima, 12.3.1337, C.9, s. 90.

durdurulmuştu. Hiç şüphesiz bu başarının sırrı Mustafa Kemal Paşa ve komuta kademesinin mücadeleyi iyi idaresinin yanı sıra milletin mücadelede kenetlenerek Türk bayrağının düşürülmeyeceğine, ilelebet dalgalandırılacağına ant içmesiydi. Büyük Taarruzun hemen öncesinde Başkumandanlık Kanunu'nun üç ay daha uzatılmasına dair önerge görüşmelerinde Eskişehir Mebusu Müfid Bey'in konuşmasındaki ifadeler Türk bayrağına atfedilen değeri göstermesi adına önemlidir:

*“Efendiler şimdi gayei millîmizin, harekâtı millîyemizin bir nişanesi olmak üzere elimizde bir bayrak, bir alem vardır. O elimizdeki bayrak ilelebet omuzumuzda kalacak ve ilelebet o bayrağı muhafaza etmeye mecbur kalacağız ve buna yemin etmişizdir. Binaenaleyh; ordumuzun, gayei millîmizin husulüne ve Cenabı Hakkın lütfümahsusiyle zaferi nihai elde edilesiye kadar o bayrağı omuzunda tutacağımızı...”*⁶⁶

Sakarya'da durdurulan Yunan ordusu, 26 Ağustos 1922'de başlatılan Büyük Taarruzla 18 Eylül 1922'de Türkiye sınırlarından atılmıştı. Mudanya Ateşkes Antlaşması'yla Doğu Trakya da düşman işgalinden kurtulmuş ve Türk bayrağı Edirne ve çevresinde uzun süreden beri yeniden dalgalanmaya başlamıştı. Millî Mücadeledeki zaferlerle birlikte başta işgalden kurtarılan yerler olmak üzere Türkiye'nin dört bir köşesinde yapılan sevinç gösterilerinde Türk bayrağı ön plana çıkarılmıştı. Türk milletinin şerefi ve bağımsızlık alameti olan Türk bayrağı devlet kurumlarının yanı sıra vatandaşlar tarafından evlere, dükkânlara, arabalara, parklara, bahçelere kısaca resmî ve hususî alanlara asılmıştı. Mevcut bayraklar sevinç gösterilerinde ihtiyacı karşılayamamış, yeni bayraklar imal edilmek zorunda kalınmıştı. 27 Ağustos 1922'de Yunan ordusunun tahliye etmek zorunda kaldığı Afyonkarahisar'da, halk tarafından yapılan ilk iş bütün dükkânlara ve resmî binalara Türk bayraklarının çekilmesi olmuştu. Böylece Türk bayrağı Afyonkarahisar'ın kurtulduğunu bütün dünyaya müjdelemişti.⁶⁷ Afyonkarahisar'ın kurtuluşunu Kutahya, Dumlupınar, Eskişehir ve Uşak takip etmiştir. Kurtuluş haberleri alınır alınmaz Konya, Akşehir, Ankara, Mersin, Zonguldak'ta bütün resmi ve özel mekânlar, çarşılar tamamen bayraklarla donatılmıştı.⁶⁸ Sarıkamış'ta, 3 Eylül 1922 Pazar gecesi adeta bayram

⁶⁶TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, 77. İctima, 20.7.1338, C.21, TBMM Matbaası, Ankara 1959, s. 434.

⁶⁷Açıksöz, 28 Ağustos 1338/28 Ağustos 1922, No:566, s.1

⁶⁸Babalık, 1 Eylül 1338/1 Eylül 1922, No: 980, s.1; Babalık, 8 Eylül 1338/8 Eylül 1922, No: 986, s.2; Hâkimiyet-i Millîye, 5 Eylül 1338/ 5 Eylül 1922, No 599, s.2; Açıksöz,4 Eylül 1338/4 Eylül 1922,No:572, s.1; Babalık, 4 Eylül 1338/4 Eylül 1922, No: 982, s.2.

yaşanmıştı. Gece saat alafanga on buçuk sıralarında Uşak ve Eskişehir'in kurtulduğu haberi üzerine Sarıkamış halkı bir anda toplanarak sabaha kadar fener alayları düzenlenmişti. Pazar sabahı her taraf Türk bayraklarıyla donatılmıştı. Çarşıda bütün dükkânlar kapanmış ve halk Türk bayraklarıyla önlerinde millî marşlar çalan bando ile Top Meydanına gelmişti. *Yaşasın Ordu! Yaşasın Vatan* sesleri etrafı çınlatmıştı. Konuşmalar yapılmış, İstiklâl Marşı halkın da katılımıyla okunmuştu. Geç vakte kadar zaferler kutlanmış, vatandaşlar yeni başarılar temenni ederek dağılmıştı.⁶⁹ Adana'da halkın sevinci, kutlamalara dönüşmüştü. 2 Eylül'deki kutlamalarda resmî ve hususî binalar ve mekânlar Türk bayraklarıyla donatılmış, konuşma yapılacak kürsüye Türk bayrağı örtülmüştü.⁷⁰ İtilaf Devletlerinin işgalinde olan İstanbul'da ise işgalden beri sokaklarda Türk bayrağı görülmez olmuştu. Türk halkı bu durumdan büyük üzüntü duymuştu.⁷¹ Afyonkarahisar, Uşak, Kütahya, Eskişehir zaferleri haberleri ulaşır ulaşmaz bu durum değişmişti. Türkler ve Müslümanlar, dükkânlarına ve evlerine Türk bayrağı asmaktan çekinmemişlerdi. Hatta seyyar esnafın küfelerinde dahi Türk bayrakları dalgalanmaya başlamıştı.⁷²

İşgalden kurtarılan Alaşehir halkı büyük bir tahribata uğramasına rağmen kurtuluşun inanılmaz sevinci içerisinde olmuştu. Ruşen Eşref'in 6-7 Eylül 1922'de işgalden henüz kurtarılan Alaşehir'e dair paylaştığı izlenimlerinde Alaşehir'in büyük bir harabe içerisinde olduğunu belirtirken enkaza rağmen evlerde Yunan işgalindeyken asılamayan Türk bayraklarının yeniden yerlerini aldığını müjdelemişti. Eşref, Türk ordusunun Alaşehir'e geldikten sonra Müslüman halkın Yunan zulmünden kurtulduğunu, fakir bir ninenin sepetinde askerlere nasıl yiyecek taşıdığını anlatmıştı. Ninenin kendisine: "*Siz bizi Yunan köpeğinden kurtardınız malımız mülkümüz askere feda olsun*" dediğini ifade etmişti.⁷³

9 Eylül 1922'de Güzel İzmir, Yunan işgalinden kurtulmuştu. 15 Mayıs 1919'dan beri Türk bayrağının özgürce dalgalanamadığı İzmir'de tarifi imkânsız sevinç gösterileri yapılmış, şehir tamamen Türk bayraklarıyla

⁶⁹Varlık, 4 Eylül 1338/4 Eylül 1922, No: 77, s.2.

⁷⁰Yeni Adana, 3 Eylül 1338/ 3 Eylül 1922, No: 356-173, s.3.

⁷¹Abdullah Zühtü, "Mülkler Eyledi İnşa-i Felekte Tak-ı Zafer", *Peyam-ı Sabah*, 13 Eylül 1338/13 Eylül 1922, Peyam No: 1355, Sabah No:11785, s. 1.

⁷²Hâkimiyet-i Millîye, 9 Eylül 1338/ 9 Eylül 1922, No 603, s.1;İkdâm, 5 Eylül 1338/ 5 Eylül 1922, 9147, s.2.

⁷³Ruşen Eşref, "Alaşehir", *Hâkimiyet-i Millîye*, 2 Teşrin-i Evvel/ 2 Ekim 1922, No 623, s.3.

donatılmıştı.⁷⁴ Türk ordusunun İzmir'e girdikten sonra ilk faaliyeti önemli binaları ve karakolları kontrol altına alarak Türk bayrağını başta Kadifekale olmak üzere önemli yerlere asmak olmuştu. Ordu, güvenliği sağlamak için gerekli tedbirleri alarak şehirde sükûneti yeniden tesis etmeye çalışmıştı.⁷⁵ Türk ordusunun öncü birliklerinden sonra Başkumandanlık, Genelkurmay Başkanlığı ve Batı Cephesi Karargâhı Nif(Kemalpaşa)'ten hareket ederek İzmir'e girmiş ve Hükümet Konağı'na yerleşmişti.⁷⁶ Başkumandan Mustafa Kemal Paşa ise İzmirliilerin kendisi için hazırladığı Karşıyaka'daki köşke geçmişti. Evin kapısına geldiğinde mermer merdiven basamaklarını çıkarken birden durmuş, gözleri sertleşmiş, onu karşılayanlara biraz sertçe sormuştu:

“-Bu nedir?”

Orta yaşta bir bayan karşılayıcı cevap vermişti:

“-Yunan bayrağı Paşam! Bu eve yerleşen Yunan Kralı Konstantin, buraya ilk girerken, bu taşlığa serilen Türk bayrağını çiğneyerek geçmişti...”

Bunun üzerine Başkumandan Mustafa Kemal Paşa şu eşsiz cevabı vermişti:

“-Hata etmiş. Ben bu hatayı tekrar edemem. Bayrak, milletin şerefidir. Ne olursa olsun, yerlere serilmez ve çiğnenmez. Kaldırınız!..”

Bu emir üzerine bayrak yerden kaldırılmış, Mustafa Kemal Paşa beyaz mermerlerin üzerinden eve girmişti⁷⁷ Öte yandan Türk kuvvetleri İzmir'de büyük bir resmî geçit yapmışlardı. Halkın şiddetli alkışları arasında askerlerin resmî geçit yaptığı sırada İzmir baştan başa al renkli Türk bayraklarıyla donatılmıştı.⁷⁸

İzmir'in kurtuluş haberi, bütün Türkiye'de tıpkı işgalindeki gibi fazlaca yankı bulmuştu. Yine herkes ağlıyordu, fakat bu sefer akan gözyaşları işgale uğradığı günkü gibi hüzünden değil, kurtuluşun getirdiği sevinçten kaynaklanmıştı. Ankara'da her yer Türk bayraklarıyla donatılmış, İzmir Yurdu'nun önderliğinde büyük bir miting yapılmıştı. Mitingde halk ve esnaf

⁷⁴İkdâm, 12 Eylül 1338/ 12 Eylül 1922, No:9154, s.1.

⁷⁵Peyâm-ı Sabâh, 13 Eylül 1338/ 13 Eylül 1922, Peyâm No: 1355, Sabâh No:11785, s.2; Altay, a.g.e., s.379.

⁷⁶ATASE, İSH, Kutu: 1802, Gömlek: 21, Belge: 21-19.

⁷⁷Aydemir,a.g.e.,C.II, s. 513.

⁷⁸Peyâm-ı Sabâh, 16 Eylül 1338/ 16 Eylül 1922, Peyâm No: 1358, Sabâh No:11788, s.1; İkdâm, 11 Eylül 1338/ 11 Eylül 1922, No:9153, s.1; İkdâm, 13 Eylül 1338/ 13 Eylül 1922, No:9155, s.1; Vakıt, 11 Eylül 1338/11 Eylül 1922, No: 1704, s. 1; Babalık, 17 Eylül 1338/17 Eylül 1922, No: 993, s.1.

teşekkülleri ellerinde Türk bayraklarıyla miting alanına akmişti.⁷⁹ Konya Sille’de İzmir’in işgali üzerine her tarafa asılan Türk bayrakları üç gün indirilmemişti.⁸⁰ Diyarbakır’da İzmir’in Yunanlılardan kurtarılışı top atışlarıyla ilan edilmişti. Zafer haberi alınır alınmaz şehirde büyük bir sevinç oluşmuştu. Minarelerden tekbir ve salalar yükselmeye başlamıştı. Diyarbakır caddelerinde bütün dükkânlar, resmî daireler ve evler Türk bayraklarıyla ve doğunun sembolü olan halılarla süslenmişti. Kısa sürede Diyarbakır’da oluşan sevinç, halkın, öğrencilerin, memurların, askerlerin coşkulu kutlama etkinliklerine dönüşmüştü.⁸¹ İzmir’in kurtuluşu Türkiye’nin her yerinde olduğu gibi Doğu Anadolu’da da sevinçle karşılanmıştı. 13, 14 Eylül 1922’de Erzurum, Kars, Artvin, Kızılçakçak, Bayezit’ ta vatandaşlar ellerinde Türk bayraklarıyla sel gibi meydanlara akmış, değişik faaliyetlerle Güzel İzmir’in yeniden Anavatan’a bağlanmasını kutlamışlardı. Şehirler baştanbaşa zafer takları, Türk bayrakları ve çelenklerle süslenmişti.⁸² O an için işgalin devam ettiği İstanbul halkı ise kendi esaretini bir süreliğine unutmuş, bayraklarıyla sokaklara akmıştı. Şehirde bayrak talebi yüksek olunca Türk bayrağı üretimi artırılmıştı. Türk bayrağı satışlarında patlama olmuş, seyyar bayrak satıcıları sokaklara çıkarak “*şanlı bayrak, Osmanlı bayrağı!*” diye bağıarak çok sayıda bayrak satmışlardı.⁸³ Halkın bayrak talebi, satış fiyatlarına da yansımıştı. Daha önceden 20 kuruşa satılan küçük bir Türk bayrağı 80 kuruşa kadar çıkmıştı.⁸⁴ Zafer şenliklerinde şehirler en büyük Türk bayrağını imal etme rekabetine de girmişlerdi. O ana kadarki rekor Adana halkındaydı. Adana’ya Türk ordusu girdiği gün Adanalılar şehrin ortasına 40 metre büyüklüğünde bir Türk bayrağı çekmişlerdi. Trabzonlular ise İzmir’in kurtuluşu üzerine yapacakları şenliklerde Adanalıların rekorunu kırarak 50 metre uzunluğunda ve 35 metre genişliğinde Türk bayrağı imal etmişlerdi. 350 lira harcanarak üretilen bu devasa Türk bayrağını tüccardan Hacı Ali Hafızade Mehmet Salih Efendi yaptırmıştı.⁸⁵ Trabzonlular o an için üretilen en büyük Türk bayrağıyla İzmir’in kurtuluşunu kutlamışlardı.

⁷⁹ *Hâkimiyet-i Millîye*, 11 Eylül 1338/ 11 Eylül 1922, No 605, s.2; *Babalık*, 11 Eylül 1338/11 Eylül 1922, No: 988, s.1; *İkdâm*, 12 Eylül 1338/ 12 Eylül 1922, No:9154, s.1; *İstikbâl*, 6 Eylül 1338/ 6 Eylül 1922, No: 703, s.2; *Varlık*, 4 Eylül 1338/4 Eylül 1922, No: 77, s.2.

⁸⁰ *Babalık*, 12 Eylül 1338/12 Eylül 1922, No: 989, s.1.

⁸¹ *Küçük Mecmûa*, 11 Eylül 1338/ 11 Eylül 1922, Sayı: 15, s.16-17.

⁸² *Varlık*, 25 Eylül 1338/25 Eylül 1922, No: 82, s.3.

⁸³ *Vakit*, 11 Eylül 1338/11 Eylül 1922, No: 1704, s. 2.

⁸⁴ Metin Ayışığı, “30 Ağustos Zaferi ve İstanbul’daki Yankıları, *Tarih ve Toplum Dergisi*, S.105, İstanbul 1992, s.46.

⁸⁵ *İstikbal*, 11 Eylül 1338/11 Eylül 1922, No: 707, s. 2.

11 Eylül 1922'de Yeşil Bursa'nın kurtuluşu bütün Türkiye'de sevinçle karşılanmıştı. *İkdâm* gazetesinin ifadesiyle artık “Bursa'da Albayrak Dalgalanıyor”du.⁸⁶ *Peyam-ı Sabah*'ın ifadesiyle: “Evvelki Günden Beri Elhamd Yeşil Bursamız'da Şanlı Hilâl Temevvüc Ediyor”du.⁸⁷ Gerçekten de işgal sürecinde ortaya çıkarılmayan Türk bayrağı halk tarafından yeniden Bursa'nın dört bir yanına asılmıştı. Bursa dışında Türkiye'nin her köşesinde sevinç gösterileri yapılmıştı. Ankara halkı Bursa'nın kurtuluşu nedeniyle yaptığı sevinç gösterilerini Türk bayrakları merkezinde gerçekleştirmişti.⁸⁸ Trabzon ise 13 Eylül'de adeta bir bahçeye dönmüş, her yer al renkli Türk bayraklarıyla süslenmişti.⁸⁹

Yunanlıların Biga kasabasından çekilmelerinden sonra kasaba, bayraklarla donatılmıştı. Halk, öğrenciler ve öğretmenler hazırlanan bando takımı ile birlikte Hükümet Dairesi önünde toplanmışlardı. Bandonun selam havası çalması, Jandarma Müfrezesinin selam vaziyetinde bulunması eşliğinde Hükümet binasına Türk bayrağı çekilmişti. Kurbanlar kesilmiş, askerlerin yeni zaferler elde etmesi için dualar okunmuştu.⁹⁰ Zaferler o an işgal altında olan Antakya'da da sevinçle kutlanmıştı. Antakyalılar, 20 Eylül 1922 Cumartesi günü büyük bir gösteri yapmıştı. Beyaz elbiseler giymiş kız çocukları başlarına kırmızı kurdeleler bağlamış ve ellerinde Türk bayrakları olduğu halde şehri dolaşmışlardı. Antakya esnafı dükkânlarını Türk bayraklarıyla donatmış, kapılarına çiçekli yeşil çelenkler asmıştı. Öğleden sonra gençler tarafından yazlık kahvede bir müsamereler verilmiş, konuşmalar yapılarak millî marşlar söylenmişti. Ertesi günü sabaha kadar sevinç gösterileri devam etmişti.⁹¹

Batı Anadolu tamamen işgalden kurtulduktan sonra şehirlerarası telgraf ve demiryolları bağlantıları tamir edilerek yeniden açılmıştı. 25 Ekim 1922'de Eskişehir'den Ankara'ya ilk yolcu treni gelmişti. Ankara'ya gelen tren Türk bayraklarıyla donatılmıştı.⁹² Öte yandan Millî Mücadelenin zaferle neticelenmesiyle birlikte şairler de Türk milletinin duygularına tercüman olan şiirler kaleme almışlardı. Bu şiirlerinde Türk bayrağını fazlasıyla işlemişlerdi.

⁸⁶*İkdâm*, 12 Eylül 1338/ 12 Eylül 1922, No:9154, s.1.

⁸⁷*Peyâm-ı Sabâh*, 13 Eylül 1338/ 13 Eylül 1922, Peyâm No: 1355, Sabâh No:11785, s.1.

⁸⁸*Hâkimiyet-i Millîye*, 13 Eylül 1338/ 13 Eylül 1922, No 607, s.2.

⁸⁹*İstikbâl*, 14 Eylül 1338/ 14 Eylül 1922, No: 710, s.1.

⁹⁰*İkdâm*, 13 Eylül 1338/ 13 Eylül 1922, No:9155, s.2.

⁹¹*Hâkimiyet-i Millîye*, 1 Teşrin-i Evvel/ 1 Ekim 1922, No 622, s.4.

⁹²*Hâkimiyet-i Millîye*, 26 Teşrin-i Evvel/ 26 Ekim 1922, No 644, s.2.

Bunlardan Nazif Ali'nin “Bayrak” şiiri *Satvet-i Millîye* gazetesinde “*Al Bayrağı Sevenlere*” hitaben şöyle yer almıştı:

*“Bir nazlı gelin sanki o gül handeleriyle...
Gah uykudadur, gah uyanır, nûr ile parlar!
Mâzisini izhâr ederek son zaferiyle...
Yarab, ne mehâbbetli, al bayrağımız var!*

*Mâzi, o zaferlerle dolan asr-ı şehâmet;
Hâlâ onun esrâr-ı derecâtını saklar
Ati o karanlık görünen nûr-ı saadet
Maşere kadar sâye-i haşesinde uyuklar*

*Ne bir türbe ve taş dillerim senden ey ahfâd!
Bir gonca olsun arama hiç görmekten
Yalnız budur ancak elem; na‘şi, heyhât
Al bayrağımızın gölgesi sarsaydı ölürken
(Varlık) Nazif Ali⁹³”*

İşgaller ve Millî Mücadele sürecinde uğruna büyük bedeller ödenen Türk bayrağı, Türk milleti ve TBMM Hükümeti nazarında daha anlamlı hale gelmişti. Türk bayrağı artık Anadolu merkezli kurulan Türkiye'nin meşruiyetini gösteren önemli bir millî sembolü haline gelmişti. Bu algı devletiyle halkıyla Türkiye’de ziyadesiyle oluşmuştu. Daha Millî Mücadele sürecinde Türk bayrağının yeniden yükseltilmesinin kavgası yapılırken Türk bayrağına hakaret fiillerini gerçekleştirenler, TBMM Hükümeti tarafından vatana hıyanet fiiliyle yargılanmış ve cezalandırılmıştı. Hatta kasıt olmamasına rağmen bilinçsizce yapılan eylemler dahi bayrağa hakaret olarak değerlendirilmişti. Örneğin, Burdur eski Baytar Müfettişi Kasım, Aşçı Hamit’in dükkânında bulunan Türk bayrağını alarak yemek masasının üzerine sermesi bayrağa hakaret olarak kabul edilmişti. Kasım, bayrağa hakaret suçuyla Konya İstiklal Mahkemesine sevk edilmiş, vatana hıyanetten mahkûm olmuştu.⁹⁴

⁹³*Satvet-i Millîye*, 25 Eylül 1338/25 Eylül 1922, No: 26, s.1.

⁹⁴*TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 1, 153. İctima, 9.12.1338, C.25, TBMM Matbaası Ankara 1960, s. 299,300.

3. Türkiye Cumhuriyeti'nde Bayrak Algısı

Millî Mücadele sırasında fazlasıyla ödenen bedellerle Türkiye topraklarında al renkli Türk bayrağı yeniden özgürce dalgalanmaya başlamıştı. Millî Mücadelenin askeri zaferi, Lozan'da siyasi muvaffakiyetle taçlandırıldıktan sonra gerek Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri gerekse kamuoyu Türk bayrağına daha fazla önem vermişti. Özellikle kamuoyunun bayrak hassasiyeti mülkî, idarî ve askerî yöneticileri uyarılmış ve yönlendirmişti. Öte yandan Türkiye Cumhuriyeti ulus devlet anlayışını benimsediğinden Türk bayrağı, üniter yapının üç saç ayağından biri hale gelerek halk ve devlet nezdinde değerini artırmıştı.

Türkiye Cumhuriyeti'nde Millî Mücadele sürecinde bayrak üzerine yaşanmış olaylar, sıkça atıf yapılan temalar olmuştu. Özellikle Maraş halkının işgalci Fransızlara karşı Türk bayrağını Kaleye yeniden asmaları eylemi, Türk milletinin bayrağını koruma adına canını ortaya koymasının en önemli figürü olarak kullanılmıştır. Maraş'ın kurtuluşunun ikinci yıldönümü kutlamalarında şehrin her tarafı al bayraklarla süslediği gibi, Mücadelenin hatırası için Kaledeki tarihi bayrağın altında ordunun zaferleri ve vatanın kalan kısımlarının da kurtuluşu için dualar edilmişti.⁹⁵ Bayrak, dini vemillî bayramlarda, kapalı ve açık hava toplantılarında ön plana çıkarılmıştır. O günlerde resmî müesseselerin yanı sıra vatandaşlar da Türk bayraklarını evlerine, bahçelerine asabilmişlerdir. Örneğin, 1935'e kadar bayram olarak kabul edilen 23 Temmuz Hürriyet Bayramlarında resmi tatil ilan edilmiş, resmî ve hususî binalar Türk bayraklarıyla süslenmişti. Ara sıra karşılıklı resmî tebriklerde bulunmuş, geceleri şehirler aydınlatılmış, 21 pare top atılmıştı.⁹⁶ Memleket için önemli işler yapmış kişiler öldüklerinde, tabutları Türk bayraklarına sarılmış, millî yasın göstergesi olarak bayraklar yarıya çekilmiş, naaşı taşıyan top arabası, araba, tren, vapur Türk bayrağı olduğu halde taşınmıştır. Örneğin, Ardahan Mebusu Halit Paşa'nın cenazesi 15 Şubat 1925'te İstanbul'a getirildiğinde Türk bayraklarıyla süslenen Haliç Şirketi'nin yedi numaralı vapuruyla taşınmıştı.⁹⁷ Yine Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün 10 Kasım 1938'de ölümüyle birlikte millî yasın gereği olarak ülkedeki bütün Türk

⁹⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, 64. İctima, 23.2.1338, C.17, TBMM Matbaası Ankara 1959, s. 109.

⁹⁶ Uğur Üçüncü, Hasan Babacan, "Türk Basınına Göre Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Meşrutiyet Kutlamaları", *HistoryStudies*, C.2, S.2, Temmuz 2010, s. 435.

⁹⁷ Uğur Üçüncü, "Halit Paşa Olayı ve Yankıları", *HistoryStudies*, C.4, S.1, Yaz 2013, s.557.

bayrakları yarıya indirilmişti.⁹⁸ Atatürk'ün ölümüne hürmeten bütün dükkân sahipleri gönüllü olarak ticarethanelerini kapatmışlardı⁹⁹.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri Türk bayrağının uluslar arası alanda da ülkenin ve milletin en önemli alamet-i farikası olduğunun bilincindeydi. 4 Temmuz 1928'de Amerika'nın Teksas Eyaletinin Houston Şehri Belediye başkanı Oscar F. Holcombe (1888-1968) Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'ya bir mektup göndermişti. Mektubunda Millî Demokrat partilerinin toplantısının yapılacağı salonda Türk bayrağının da bulunacağını, bunun için 3x5 ebadındaki bir bayrağın kendilerine gönderilmesi istenmişti. Bunun üzerine Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti harekete geçmişti. Öncelikle bayrağın tedariki için Maarif Vekâleti görevlendirilmişse de Vekâlet talep edilen salonu süsleyecek derecede zarif ve millî şerefe uygun bir bayrağın ancak Müdafaa-i Millîye Vekâleti Deniz Müsteşarlığınca temin olunabileceğini ifade etmişti. Bunun üzerine Müdafaa-i Millîye Vekâleti, Deniz Müsteşarlığına bağlı İstanbul'daki tersane içindeki Elbise Dikimhane Müdürlüğüne durumu bildirilmişti. Dikimhane Müdürlüğünde imal edilen bayrak Amerika'da Huston Belediyesi adına posta yoluyla gönderilecekti.¹⁰⁰

Türkiye Cumhuriyeti Hükümetlerinin ve kamuoyunun Türk bayrağı hassasiyeti uluslar arası alanda Türkiye ile yabancı devletler arasındaki ilişkileri bozmak amacıyla kullanılmak istenmiştir. Örneğin, İstanbul'da yayınlanmakta olan *Tan* gazetesinin 2 Ekim 1936 tarihli sayısında “*Şam'da Bayrağımıza Yapılan Bir Tecavüzün Kanlı Neticesi*” başlıklı haberi kamuoyunda sert tepkiye neden olmuştu. Hâlbuki Türkiye Cumhuriyeti'nin Şam Konsolosunun yaptığı araştırmalar neticesinde olayın asılsız olduğu ve kötü amaçlarla çıkarıldığı anlaşılmıştı. Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya, 2 Kasım 1936'da CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği yazıda, bu durumu ifade etmiş, Şam'da bu haberi yayınlayanların kimlikleri şüpheli kişiler olduklarını, Suriye halkı tarafından Türkiye Cumhuriyeti için beslenen duygusal bağı gevşetmek amacıyla ve bir merkezden aldıkları emirlerle hareket ettiklerinin tespit edildiğini ifade etmişti.¹⁰¹

⁹⁸ Uğur Üçüncü, “Atatürk'ün Cenaze Merasimi Sırasında Türkiye'de Yapılan Matem Törenleri, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C.8,S.1, Yaz 2013, s.81.

⁹⁹ *Akşam*, 12 Kasım 1938, No: 7212, s.4; *Cumhuriyet*, 12 Kasım 1938, No: 5210, s.4; *Son Telgraf*, 12 Kasım 1938, No: 606, s.2.

¹⁰⁰ BCA, 180.09/7.44/6, lef.1-4.

¹⁰¹ BCA, 490.1.00/607/102, lef. 1-2.

Gerek Millî Mücadele sürecinde gerekse Türkiye Cumhuriyeti'nde ve yurt dışında Türk bayrağına hakaret fillere maalesef rastlanmıştır. Bu hakaret eylemleri Türkiye Cumhuriyeti'nin merkezi gücü oranında azalmış ve artmıştır. Hal böyle iken Türk kamuoyunda bu filler infial uyandırmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nde Türk bayrağı, bayrak kanunu ve nizamnamesiyle koruma altına alınmıştır. Bayrağa hakaret veya saldırılarda bulunanlar kanuni takibata maruz kalmışlar ve cezalandırılmışlardır. Türk bayrağına hakaret eden veya saldırıda bulunanlar her kim olursa olsun Türk yasalarına tabi tutulmuşlardır. Başta İngiltere, Fransa, Almanya, Rusya gibi yıllarca adli kapitülasyonlarla Türkiye'yi baskı altında tutmuş batılı devletler her ne kadar Lozan Antlaşması'nda kapitülasyonlar kaldırılmışsa da eski alışkanlıklarını sürdürmek istemişlerdi. Bununla beraber Fransızların uluslararası alana taşıdığı Bozkurt Lotus¹⁰² davasında Türkiye Cumhuriyeti kararlı tavır sergilemiş ve davayı kazanmıştı. Bundan sonra Türkiye Cumhuriyeti, sınırları içinde suç işlemiş yabancı devlet vatandaşları konusunda hassasiyetini artırmıştı. Özellikle yabancı vatandaşların Türk bayrağına hakaretlerine asla müsamaha gösterilmemiş, şüpheliler Türk mahkemelerine sevk edilmişlerdi. Buna dair bir örnek Elmalı Ceza Mahkemesinden Adliye Vekâletine gönderilen tezkereden verilebilir. Adliye Vekili Yusuf Kemal(Tengişrek) Bey'in 18 Ağustos 1932'te Başbakanlığa gönderdiği tezkereye göre Yunan vatandaşlarından Makinist Manuksuz, Ağabitoşa ile İtalyan vatandaşlarından Mayıs adalı Alagirdi, Deli Mihal oğlu Bandeli Hristos ve Panayoti Türk bayrağını kastederek: *“Be şaşkın Türkler bu bez parçasının kıymeti yoktur. Biz bunu ayağımızın altında çiğnedik”* demek suretiyle Türklüğe hakaret etmişlerdi. Elmalı Ceza Mahkemesi, Adliye Vekâletinden adı geçen şahıslar haklarında kanuni takibat yapılması için TBMM başkanlığından izin alınmasına¹⁰³ dair talepte bulunmuştu. Vekâlet ise durumu 18 Ağustos 1932'te Başbakanlığa

¹⁰² Fransız Lotus ticaret gemisiyle Türk Bozkurt nakliye gemisi 2 Ağustos 1926'da Midilli adasının 5-6 mil açığında çarpıştı. Bozkurt gemisi battı, 8 kişi boğuldu. İstanbul'a gelen iki kaptan da ihmal yüzünden ölüme sebep olmaktan tutuklandılar. Türkiye Cumhuriyeti Mahkemeleri, Türk kaptanı 4 ay, Fransız kaptanı 80 gün hapse çarptırdılar. Fransa Türk mahkemelerinin yetkisi olmadığı gerekçesiyle Fransız Kaptanın serbest bırakılmasını istedi. Mesele Uluslar arası Adalet Divanına taşındı. Divan 7 Eylül 1927'de Türkiye'yi haklı buldu.Bkz. İlhan Uzgel, “Bozkurt-Lotus Davası”, *Türk Dış Politikası*, C.1. Ed. Baskın Oran, İletişim Yay., s.278.

¹⁰³ Türk Ceza Kanununun 160. Maddesinde yapılan değişiklikle Türklüğe hakaret gerekçesiyle kanuni takibat yapılabilmesi için TBMM'den izin alınması gerekmektedir. Bkz. BCA, 30.10.00/41/262/5, lef. 4.

bildirmişti.¹⁰⁴ Başbakan İsmet İnönü, 20 Ağustos 1932’de yazıyı ve evrakları TBMM Başkanlığına göndermişti.¹⁰⁵ TBMM Başkanlığı durumu görüşmüş ve adı geçen şahıslar hakkında kanuni takibatı uygun bulmuştu. Bu kararı TBMM Başkanı Kazım Özalp, 13 Eylül 1932’de Başbakan İsmet Paşa’ya bildirmişti.¹⁰⁶ Aynı gün Başbakanlıktan Adliye Vekâletine gelişme iletilmişti.¹⁰⁷

Türk bayrağına hakarete bulunmuş Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları da kanuni takibattan kaçamamışlardı. Buna dair bir örnek Türklüğe hakaret ettiği gerekçesiyle Bayraktaroğlu Hakkı hakkında Burhaniye Ceza Mahkemesinin Adalet Vekâletine yazdığı tezkereden verilebilir. Adliye Vekili Şükrü Saraçoğlu, 15 Ocak 1936’da Başbakanlığa durumu bildirmişti.¹⁰⁸ Bir gün sonra Başvekil İsmet İnönü talebi TBMM Başkanlığına iletmışti.¹⁰⁹ 18 Ocak’ta TBMM Başkanı Abdulhalik Renda, Başkanlığın kanuni takibi onayladığını Başbakanlığa cevaben bildirmişti.¹¹⁰ 20 Ocak 1936’da ise Başbakanlık gelişmeyi Adalet Bakanlığına bildirmiş¹¹¹ ve kanuni takibata başlanmıştı. TBMM Başkanlığı Türk bayrağına hakaret fiillerine karşı hassasken az da olsa soruşturma izni vermediği talepler de olmuştu. Bunlardan biri Isparta’da Fen Memuru Recep Bayraktar hakkındadır. Isparta Ceza Muhakemesinden Adalet Bakanlığına, Recep Bayraktar’ın Türklüğe hakaret ettiği iddiasıyla başvurulmuştu. Adliye Vekili, 2 Mayıs 1938’de Başbakanlığa gereğinin yapılmasını rica etmişti.¹¹² Soruşturma için TBMM’nin izninin alınmasını istemişti. Başbakanlık ise 4 Mayıs 1938’de durumu TBMM’ye bildirmiş ve Adliye Vekâletinin Türklüğe hakaret etmekle suçlanan Isparta’da Fen Memuru Recep Bayraktar hakkında Ceza Kanunu’nun 160. maddesine göre işlem yapılmasına dair talebi iletmışti.¹¹³ TBMM Başkanlığı durumu görüşmüş, adı geçen şahıs hakkında kanuni takibat yapılmasını uygun görmemişti. Bu kararını 9 Mayıs 1938’de Başbakanlığa bildirmişti.¹¹⁴ Başbakanlık ise TBMM

¹⁰⁴BCA, 30.10.00/39/244/14, lef.4.

¹⁰⁵BCA, 30.10.00/39/244/14, lef.3.

¹⁰⁶BCA, 30.10.00/39/244/14, lef.2.

¹⁰⁷BCA, 30.10.00/39/244/14, lef.1.

¹⁰⁸BCA, 30.10.00/41/262/5, lef. 4.

¹⁰⁹BCA, 30.10.00/41/262/5, lef. 3.

¹¹⁰BCA, 30.10.00/41/262/5, lef. 2.

¹¹¹BCA, 30.10.00/41/262/5, lef. 2, lef. 1.

¹¹²BCA, 30.10.00/44/283/3, lef. 4.

¹¹³BCA, 30.10.00/41/262/5, lef. 3.

¹¹⁴BCA, 30.10.00/41/262/5, lef. 2.

Başkanlığının kararını Adalet Bakanlığına iletmişti.¹¹⁵ Böylece Isparta Ceza Mahkemesinin talebine TBMM Başkanlığınca izin verilmemişti.

Bayrağa hakaret ve saldırı fiilleri ordu içerisinde farklı usullerle cezalandırılmıştı. Örneğin, Yedek Piyade Teğmen Şaban Ö. Türk bayrağını yırtmak ve 5816 sayılı kanuna aykırı hareketten Malatya Ağır Ceza Mahkemesi tarafından 16 Ocak 1967 tarih ve 1966/104 Esas; 1966/690 sayılı kararı ile 2 sene ağır hapis cezasına mahkûm edilmişti. Sadece bu cezayla yetinilmemiş, Millî Savunma Bakanı Ahmet Topaloğlu, 6 Kasım 1967'de Başbakanlığa gönderdiği yazıda Şaban Ö'nün 1076 Sayılı Yedek Subay ve Yedek Askeri Memurları Kanununun 5099 sayılı kanunla değiştirilen 23. maddesinin (b) fıkrası gereğince Yedek Subaylık hakkının kaldırılmasını talep etmişti.¹¹⁶ Mesele, devletin en üst noktasında görüşülmüş ve Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, Başbakan Süleyman Demirel ve Millî Savunma Bakanı Ahmet Topaloğlu imzalarıyla 14 Kasım 1967'de bir karara dönüşmüştü. Buna göre, Yedek P.Tğm.Şaban Ö'nün yedek subaylık hakkının da kaldırılması uygun görülmüştü.¹¹⁷

Türkiye Cumhuriyeti'nde yakın tarihimizde Türk bayrağına saldırı teşebbüsleri daha fazla infial uyandırmıştır. Bunun en önemli sebebi kitle iletişim araçlarındaki gelişmeyle Türk kamuoyunun bu saldırılardan haberdar olmasıdır. Yine bayrağa yapılan saldırılarda bölücü örgütlerin rolü olduğu algısı Türk milletinin tepkisini artırmıştır. Böyle durumlarda Türkiye'de yükselen sert halk tepkisi devlet mekanizmasını harekete geçirmeye zorlamıştır. Yakın tarihte en öne çıkan fiillerden biri 23 Haziran 1996'da Ankara Atatürk Spor Salonunda düzenlenen HADEP(Halkın Demokrasi Partisi) 2. Olağan Kongresi'nde Türk bayrağının indirilerek yerine PKK bayrağı ve Abdullah Öcalan'ın resminin asılmasıdır. HADEP Genel Başkanı Murat Bozlak'ın konuşması sırasında yüzü poşuyla örtülü bir kişi, HADEP bayrağı ve Bozlak'ın posterinin yanında asılı Türk bayrağının iplerini kopartarak aşağı atmıştı. O sırada Kongreye iştirak eden kalabalıktan “yuh” sesleri yükselirken bayrağa yönelik saldırılar zorlukla engellenebilmişti.¹¹⁸ Bu eylem kitle iletişim araçları vasıtasıyla bütün Türkiye tarafından takip edilmişti. Bunun üzerine vatandaşlardan Türk bayrağının indirilmesi ve yerine terör örgütü PKK(Kürdistan İşçi Partisi) bayrağının ve

¹¹⁵BCA, 30.10.00/41/262/5, lef. 1.

¹¹⁶BCA, 30.11.1.0/331/43/18, lef. 3.

¹¹⁷BCA, 30.11.1.0/331/43/18, lef. 3.

¹¹⁸Milliyet, 24 Haziran 1996, s.19.

Abdullah Öcalan'ın posterinin asılmasına büyük bir tepki yükselmişti. Emniyet mensupları ancak ertesi gün harekete geçerek Ankara'da bayrak harekâtını başlatmış ve 69 kişiyi gözaltına almıştı.¹¹⁹ Dava, Ankara 1 nolu DGM(Devlet Güvenlik Mahkemesi) tarafından yürütülmüştü. Mahkeme ilgili davada yargılanan biri tutuklu, 46 sanık hakkındaki kararı açıklamıştı. Buna göre, Türk bayrağını indiren F. A., 22 yıl altı ay, HADEP Genel Başkanıyla kongrede divan başkanı seçilen HADEP İstanbul İl Başkanı altışar yıl, 29 sanık dört yıl altışar ay hapis cezasına çarptırılmışlardı. 14 sanık ise beraat etmişti. Mahkeme, Türk bayrağını yere indiren şahsı Türk Ceza Yasası'nın "yasadışı örgüt üyeliği" fiilini düzenleyen 168 / 2. maddesi gereğince önce 15 yıl ağır hapis cezasına çarptırmıştı. F.A. hakkındaki karar Terörle Mücadele Yasası'nın 5. maddesinin koşulları olduğundan 1/2 oranında artırılarak toplam 22,5 yıla çıkarılmıştı. Diğer sanıklar ise "Türk bayrağını indirenlere yardım etmek"ten cezalandırılmışlardı.¹²⁰ Hüküm, Yargıtay 9.Ceza Dairesi'nin kararıyla onanarak kesinleşmiştir.¹²¹ Verilen cezalar görüldüğü üzere sadece Türk bayrağına saldırıdan değil, terör örgütü üyesi olmak, terör örgütü adına eylem yapmak ve eylemi yapana yardımda bulunmak suçlarına verilmiştir. Bu nedenle cezalar artmıştı.

Daha bu saldırı eylemi Türkiye'nin gündeminden düşmemişken 14 Ağustos 1996'da Yavru Vatan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti(KKTC)'nin Derinya bölgesinde Türk bayrağına bir saldırı girişimi daha gerçekleşmişti. Türk bayrağını indirmek amacıyla bayrak direğine tırmanan Solomon Spiru adlı bir Rum gencine Türk askeri ateş açmış, Rum genci boynundan vurularak direğin dibine düşmüş ve hayatını kaybetmişti.¹²² Rum gencinin Türk bayrağına saldırı girişiminin ayrıntısı şöyle idi:11 Ağustos günü 1000 kadar fanatik Rum milliyetçisi, Girne'ye gidip kaledeki Türk bayrağını indirmek amacıyla Derinya bölgesinden KKTC topraklarına girmeye kalkmış, sınır boyunda önlem alan Türklere saldırmışlardı. Sopalarla yapılan kavgada Rumlardan biri ölmüştü. 13 Ağustos'ta Rumlular, Barış Gücü aracılığıyla KKTC yöneticilerinden Rum eylemcinin öldüğü yerde ayın yapma izni istemişler ve kendilerine bu izin verilmişti.¹²³ Öte yandan 11 Ağustos 1996 yılında Almanya'dan yola çıkan Batı

¹¹⁹Milliyet, 25 Haziran 1996, s.15.

¹²⁰Milliyet, 5 Haziran 1997.

¹²¹Murat Sevinç, "Türkiye'de Bayrağa Saygısızlık Konusu", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C.62, S.2., Ankara 2007, s.216.

¹²²<http://arsiv.ntv.com.tr/news/118205.asp>, 03.06.2015.

¹²³Hürriyet, 11 Aralık 2001.

Avrupalı ve Yunanistanlı motosikletliler Kıbrıs'ta sınırları delip Türk topraklarına girerek, Türk bayrağını indirip yerine Rum bayrağı çekeceklerini açıklamışlardı. Bu gelişmeleri haber alan ABD(Amerika Birleşik Devletleri) Büyükelçisi Taylor Garrison Belcher KKTC Türk Birlikleri Komutanı Korgeneral Hasan Kundakçı'ya giderek: *“Motosikletliler sınırınızı geçip bayrak direğinize bir bez parçası asacaklar, buna göz yumunuz”* demişti. Türk Birlikleri Komutanı Korgeneral Hasan Kundakçı Paşa ise ABD Büyükelçisine: *“Öyleyse Rauf Denктаş Bey'den izin alın, ben sessiz kalayım”* yanıtını vermişti. Büyükelçinin Rauf Denктаş ile görüşmesi Kuzey Kıbrıs'ın tanınması anlamına geleceğinden Büyükelçi teklifinde ısrar etmişti. Bunun üzerine Kundakçı Paşa: *“O halde bizi zorlamayın. Bizim sınırımızı geçmeye kalkan kim olursa olsun kurşunlarım. Onun için sakın sınırda bulunan bayrak direğine çıkıp Türk Bayrağı'nı indirmeye ve Rum bayrağı çekmeye yeltenmesinler”* diye yanıtlamıştı. Hasan Kundakçı Paşa, Türk askerlerine şu emri vermişti: *“Eğer sınırlarımızı bir kişi geçer, Bayrağımızı indirirse ben Türkiye'ye dönmem, dönemem. Alnıma tabancayı dayar, dokunurum tetiğe.”*¹²⁴ 11 Ağustos 1996'ta işin ciddiyetini motosikletlilerin pek çoğu anladığından motosikletlilerin yarısı amaçlarında vazgeçmişti. Sadece Rum ve Yunanlıların bir kısmı eyleme devam etmişti. 14 Ağustos 1996 günü 35-40 fanatik Yunanlı, KKTC sınırını aşip Türk bayrağını indirmeye kalkınca, bayrak direğine tırmanan Solomon Spiru adlı bir Rum, Türk bayrağına dokunmadan tek kurşunla boynundan vurulmuş ve öldürülmüştü. Bu arada Fanatik Rumlara destek veren iki İngiliz askeri de kalçalarından vurulmuştu.¹²⁴ Bu eylem, uğruna büyük bedeller ödenen şanlı Türk bayrağına musallat olan bir şahsın ibretlik öyküsünden başka bir şey değildi.

2000'li yıllara gelindiğinde Türk bayrağına saldırı eylemleri Türk kamuoyunda infial uyandırmaya devam etmişti. Mersin'de 20 Mart 2005'te Nevruz kutlamalarında beş çocuğun görüntüleri birden bütün Türkiye'ye yayılmıştı. Türk bayrağını yerden yere vurup çiğneyen çocuklar, bununla da yetinmemişler bayrağı yakmak istemişlerdi. Fakat bir polisin girişimiyle bayrak ellerinden alınmıştı. Mersin'de Türk bayrağına yapılan saldırı yurdun dört bir tarafında düzenlenen gösterilerle protesto edilmiş, bayrak kampanyaları başlatılmıştı. Örneğin, Mersin Esnaf ve Sanatkarları Odaları Başkanı Mesut Yaşar Ertekin verdiği demeçte *“Bayrağına Sahip Çık, Bayrağını As”* kampanyasını başlattıklarını belirtmişti. Esnafa 5 bin Türk bayrağı

¹²⁴<http://www.yenimesaj.com.tr/?artikel,12011276/>, 03.04.2015.

dağıtacaklarını ifade etmişti. İzmir Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birliği Başkanı Mehmet Ali Susam, “*Türk bayrağına hakaret etmeye kimsenin gücünün yetmeyeceğini*” belirtmişti. Antakya esnafı Ayakkabıcılar Çarşısını bayraklarla donatmıştı. Zonguldak Şehit Aileleri Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Başkanı Mustafa Yorulmaz, “*uğruna yüzbinlerce şehit verilen Türk bayrağının ayaklar altına alınmasını kınadıklarını*” ifade etmişti. Karabük Belediyesi, bayrak asma kampanyası başlatmıştı. Ankara’da bayraklarla süsledikleri araçlarıyla konvoy oluşturan Oto Sanatkârları Odası üyeleri, Anıtkabir’i ziyaret etmişti. Gazi Üniversitesi Öğrenci Konseyinin toplantısına Rektör Prof.Dr.Kadri Yamaç ve ATO(Ankara Ticaret Odası) Başkanı Sinan Aygün de katılmışlardı. Aygün, “*Sizin ağababalarınızın gücü bu devleti bölmeye yetmedi ki, sizin gücünüz yetsin*” çıkışında bulunmuştu. Türk bayrağına yapılan saldırı, İstanbulluların da büyük tepkisine neden olmuş, vatandaşlar ev, işyeri ve araçlarını 23 Mart 2005’te bayraklarla donatmıştı.¹²⁵ Düzce Emniyet Müdürü Saim İşlek, tüm polis araçlarına bayrak asılacağını söylemişti. Bursa’da bir grup genç, bayraklarla süsledikleri motosikletleriyle şehir turu atmıştı. Rize’nin Ardeşen İlçesi Minibüschüler Kooperatifi’ne bağlı şoförler saldırıyı araç konvoyuyla protesto etmişlerdi.¹²⁶ Türkiye’nin dört bir yerine dalga dalga yayılan bayrak asma ve dağıtma kampanyaları neticesinde ülkede bayrak satışı patlaması da yaşanmıştı.¹²⁷ Siyasi Parti temsilcileri Türk bayrağına sahip çıkmışlardı. AKP(Adalet Kalkınma Partisi) İzmir İl Başkanı Ali Aşlık: “*Türk bayrağına saygısızlık, Türk milletine yapılmış bir saygısızlıktır. Bunun da hesabını sorarız*” demişti. Üsküdar’da MHP(Milliyetçi Hareket Partisi) İstanbul İl Başkanlığı, Türk bayrağına yapılan saldırıyı protesto etmiş, gösteri sonrasında bazı kişiler DEHAP(Demokratik Halk Partisi) binasına girerek camları kırmış ve Türk bayrağı asmıştı. DEHAP Hatay İl Başkanı Mahmut Aydıncı ise bayrağına saldırıyı kınayarak: “*Bayrağın Türkiye’de yaşayan herkesin ortak değeri olduğunu*” söylemişti.¹²⁸ Devletin zirvesinden ve üst kurumlardan olayı sert bir şekilde kınayan açıklamalar yükselmişti. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, Ankara Sanayi Odası (ASO) ve Ankara Ticaret Odası (ATO)’nın yeni Yönetim Kurulu üyelerini kabul etmişti. Her iki ziyarette de Cumhurbaşkanı Sezer’in Nevruz kutlamaları sırasında Türk bayrağına karşı yapılan hareketlerle ilgili

¹²⁵ *Milliyet*, 24 Mart 2005, s. 16.

¹²⁶ *Milliyet*, 24 Mart 2005, s. 16.

¹²⁷ *Milliyet*, 25 Mart 2005, s. 14.

¹²⁸ *Milliyet*, 24 Mart 2005, s. 16.

tepkisini dile getirdiği, olaylarla ilgili “*Lanetliyorum. Savaşta bile yapılmayacak bir şey*” demişti. Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Abdullah Gül, Nevruz kutlamalarında bayrak yakma girişimiyle ilgili olarak uğruna şehit olunan bayrağı bazı bedbahtların yere düşürdüğünü söylemişti. Gül, şunları ifade etmişti:

“Vatan sevgisi ay yıldızlı bayrakta sembolleştirilmiştir. Ve bunun için şehit olanlar vardır. Ne yazık ki bugünlerde omuz omuza şehit olanların çocuklarının arasından bunun farkında olmayanların çıktığını görüyoruz. Ne yazık ki atalarımız ay yıldızlı bayrak için şehit olurken bugün bazı bedbahtlar, bazı zavallular bu bayrağı ne yazık ki yere düşürüyorlar.”

CHP(Cumhuriyet Halk Partisi) Genel Başkanı Deniz Baykal, partisinin grup toplantısında, bayrak krizine yönelik sert değerlendirmelerde bulunmuş şunları ifade etmişti:

“Mustafa Kemal, Yunan bayrağını, merdivenlere serenlere ‘Kaldırın o bayrağı o bir milletin şerefidir’ demiştir. Öte yandan Türkiye Cumhuriyeti'nin bilmem ne ilindeki çapulculara bakın. Ne acı manzara. Bunları konuşmak zorundayız ki onları caydıralım. Aklında böyle şeyler geçirenler geçiremez olsunlar. Türkiye olarak demokratik sorunlarımızı çözmenin içindeyiz. Bir milletin en temel kutsal kimliğine karşı sorumsuzluğun canım ne önemi var diye seyretmenin mümkün olmadığını biliyoruz...”¹²⁹

Meclis Başkanı Bülent Arınç, parti gruplarına mesaj göndererek, bayrak olayına karşı Mecliste bildiri yayınlanması çağrısında bulunmuştu. Genelkurmay Başkanlığı da Mersin’de düzenlenen Nevruz kutlamaları sırasında Türk bayrağının çiğnenmesi ve yakılmak istenmesine sert tepki göstermişti. Bayrağa saldıranları “*sözde vatandaş*” olarak niteleyen Genelkurmay Başkanlığının yaptığı açıklamaşöyle idi:

“Büyük Türk Milleti, hiçbir değerden nasip almamış bir grup tarafından, insanlığın ortak değeri olan baharın gelişini kutlama adına düzenlenen masum etkinlikler, yüce Türk Ulusunun sembolü, her zerresi şehit kanıyla bezenmiş şanlı Türk Bayrağına saldırı densizliğinde bulunulacak kadar ileri götürülmüştür. Türk Milleti engin tarihinde iyi ve kötü günler görmüş, sayısız zaferler yanında ihanetler de yaşamıştır. Ancak hiçbir zaman kendi vatanında kendi sözde vatandaşları tarafından yapılan böyle bir alçaklıkla karşılaşmamıştır. Haince bir davranışSavaş meydanında vuruştığı bir düşmanın Bayrağına dahi saygı gösteren bir ulusun, kendi Bayrağının, kendi

¹²⁹Hürriyet, 22 Mart 2005.

topraklarında sözde kendi vatandaşları tarafından böyle bir muameleye maruz kalması hiçbir şekilde izah edilemez ve mazur görülemez. Bu haince bir davranıştır. Hem bir ülkenin vatandaşı olmak, havasını teneffüs etmek, suyunu içmek, karnını doyurmak hem de o ülkenin en kutsal ortak değeri olan Bayrağına el kaldırmaya yeltenmek, gaflet, dalalet ve hıyanetten başka bir şekilde tarif edilemez. Dost ve düşman herkes şunu çok iyi bilmelidir ki; Ne bu Ülkenin Bölünmez Bütünlüğü ne de bu birlik ve bütünlüğün sembolü olan şanlı Türk Bayrağı asla sahipsiz değildir. Başta yüce Türk Milleti olmak üzere onun bağrından çıkmış Türk Silahlı Kuvvetleri, tıpkı atalarının yaptığı gibi, Ülkesini ve Bayrağını koruma ve kollamaya, bunun için gerekirse kanının son damlasını akıtmaya hazırdır. Yeminlidir. Onun vakar ve ciddiyetini, sabrını yanlış yorumlayanlara, yanlış hesap peşinde koşanlara, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Vatan ve Bayrak Sevgisini denemeye kalkışanlara, tarihin sayfalarına bakmalarını öneririz.”¹³⁰

Olayla ilgili yakalanan zanlılar ise mahkemede yargılanmışlardı. Bununla beraber zanlıların yaşlarının küçük olması nedeniyle mahkemeye tutuksuz devam edilmiştir. 2008 yılında ise sözde Ergenekon Terör Örgütünün olayı planladığı iddiasıyla mesele sulandırılmıştı.

Türkiye Cumhuriyeti'nde Türk bayrağına yapılan saldırılardan infial uyandıranların sonuncusu ise 7 Haziran 2014'te Lice'de meydana gelmişti. PKK'lı Ramazan Baran'ın ölümü bahanesiyle 8 Haziran'da Diyarbakır'ın Lice ilçesinde cenazenin defnedilmesi amacıyla toplanan kalabalıktan biri tellerden atlayarak 2. Hava Kuvvet Komutanlığı garnizon sahasına girmiş ve Türk bayrağını indirmişti.¹³¹ Bu sefer Kıbrıs'takinin aksine Güvenlik Güçleri olaya seyirci kalmıştı. Bayrağa saldırı kadar askerlerin bu tutumu gerek devletin üst düzey idarecilerinin gerekse kamuoyunun büyük bir kesiminin tepkisine neden olmuştu. Gelen tepkiler üzerine Genelkurmay Başkanlığı bir açıklama yapmıştı. Açıklamada Nizamiye kapısına saldıran gruptakilerin çocuk ve kadın olduğu belirtilmiş, eyleme karşı “serinkanlı davranılmaya” çalışıldığı ifade edilmişti. Ardından olay anlatılmış ve nefretle karşılandığı belirtilmiştir. Genelkurmay'ın açıklaması şöyle idi:

“Gösterici gruplar söz konusu cenazenin defnedildiği mezarlığın yakınında bulunan 2. Hava Kuvvet Komutanlığına ait Kuzey Nizamiyesi bölgesinde bulunan bir nöbet kulübesine taşlı saldırıda bulunmuşlardır. Bir

¹³⁰Hürriyet, 22 Mart 2005.

¹³¹Milliyet, 10 Haziran 2014.

kısmı çocuk olan göstericilerin arasında bulunan yüzü kapalı bir şahıs, nizamiye dış kapısından içeri atlayıp iki fens teli arasında bulunan araç kontrol bölgesine girerek, bayrak direğine tırmanmıştır. Bölgeye sevk edilen tim tarafından şahsı ikaza yönelik havaya iki el uyarı ateşi yapılmış ve sesle ikazda bulunulmasına rağmen söz konusu şahıs bayrağımızı gönderden almıştır. Çocuklar ve kadınlar kullanılarak provokatif maksatlı yapıldığı, sivil ölümlerin amaçlandığı ve böylelikle kitlesel eylemlere zemin hazırlanması istendiği değerlendirilen ve tahammül sınırlarını zorlayan bu tür eylemlere karşı serinkanlı davranılmaya gayret sarf edilmektedir. Yüce Türk Ulusunun sembolü, her zerresi şehit kanyla bezenmiş bağımsızlığımızın işareti Türk Bayrağına, hiçbir değerden nasibini almamış bir şahıs tarafından saldırıda bulunulmasını nefretle kınıyor, bu saldırıyı yapan kişinin bulunup gerekli cezanın verilmesinin takipçisi olunacağını ve hiçbir kişi veya grubun Şanlı Türk Bayrağını dalgalandığı gönderinden indiremeyeceğinin bilinmesi kamuoyuna saygıyla duyurulur."¹³²

Genelkurmay Başkanlığının açıklaması kamuoyunun ve siyasi idarecilerin çoğutarafından tatmin edici bulunmamıştır. Türkiye'nin dört bir köşesinde yapılan bayrak mitinglerinde bayrağın indirilmesi lanetlenmiş, sorumluların cezalandırılmaları istenmiştir. Protestolarda özellikle Ülkücüler ön plana çıkmış, pek çok bayrak yürüyüşü onların öncülüğünde halkın yoğun katılımı ve desteğiyle gerçekleştirilmiştir. Giresun, Gümüşhane, Bayburt, Denizli, Samsun, Osmaniye, Sivas, Tokat, Adana, Elazığ, Kars, Ardahan, Bitlis, Mersin, Balıkesir, Karabük, Konya, Eskişehir, Karaman, Malatya, İzmit, Bursa Ülkü Ocaklarının öncülüğünde düzenlenen etkinliklerde Türk bayrakları açılmış, saygı duruşu ve İstiklâl Marşı okunmuş, Türk bayrağına yapılan saldırıyı sert bir şekilde kınayan konuşmalar yapılmış, sloganlar atılmıştı. Gösterilerde bazen gerginlikler de yaşanmıştı.¹³³ Devletin en üst makamları da olayı kınamış ve olayda ihmali olanlar için gereğinin yapılacağı ifade edilmişti. Diyarbakır'da Türk bayrağının indirilmesine ilişkin bir soruya Başbakan Erdoğan şu cevabı vermişti:

"Bununla ilgili olarak benim söyleyebileceğim herhalde en şiddetli cümle neyse onu siz benden duymuş olun. Konuyla ilgili İçişleri bakanım hemen teftişi başlattı. Oradaki ilgili komutanla alakalı da bunlar teftişin içerisinde. Bunun çocuk olması bizi ilgilendirmez. Bir çocuk bizim kutsalımız olan bayrağı

¹³²Milliyet, 9 Haziran 2014.

¹³³Milliyet, 9 Haziran 2014.

alıyorsa bunun bir karşılığı muhakkak ki olacaktır. Bedeli neyse bunun bedelini de onu oraya gönderenler kendisi onlar da ödeyecekler. Çocuktur diye bizim bayrağımızı, kutsalımıza saldırılmasına sessiz kalmamız, mümkün değil. Direğe tırmanıyor dikkat edin. Direktten bayrağımızı indirme cüretinde bulunabiliyor. Orada bulunan askerdi, komutandı hepsi bunun bedelini ödeyecektir. Ben bunu özellikle söylüyorum”¹³⁴

TBMM Başkanı Cemil Çiçek ise yaptığı yazılı açıklamasında bayrağın hürriyetin ve bağımsızlığın sembolü olduğunu belirtmiş, şunları kaydetmişti:

“Hürriyetimiz ve bağımsızlığımızın sembolü olan al bayrağımıza yapılan menfur saldırıyı şiddetle ve nefretle kınıyorum. Milletimizin onuruna yapılan bu saldırının cezasız kalmaması için gerekli her türlü takibatın yapılacağına inanıyorum. Şehitlerimizin al kanlarından rengini alan bayrağımızın Türk milleti var oldukça dalgalanacağından kimsenin kuşkusu olmasın. Milletimiz bu konuda müsterih olsun.”¹³⁵

Muhalefet Türk bayrağına yapılan saldırıya tepki göstermişti. CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, Lice’de askeri birlikten Türk bayrağının indirilmesine ilişkin sert bir açıklama yaparak bunun asla kabul edilemeyeceğini söylemişti. Kılıçdaroğlu, şunları ifade etmişti:

“Türk bayrağını indiren bir hareketi asla ve asla kabul edemeyiz. O bayrak hepimizin ortak paydasıdır. Bayrak üzerinden siyaset yapılmaz. O bayrağın kırmızı renginde dedelerimizin kanları vardır...”¹³⁶

Bayrağa yapılan saldırıya MHP’den sert tepki gelmişti. MHP Isparta Milletvekili Nevzat Korkmaz, bayrak indirme olayını protesto etmek amacıyla TBMM Genel Kurul kürsüsüne Türk bayrağı asmıştı. Genel Kurul’da söz alan Nevzat Korkmaz, konuşmasına başlamadan önce bayrağı kürsüye asarak şu değerlendirmede bulunmuştu:

“Bu kürsü Türk milletinin kürsüsü, bu bayrak da Türk milletinin kanlarıyla, canlarıyla vücut verdiği ay yıldızlı al bayrak. Dolayısıyla iki sevgiliyi buluşturmak ve Türk milletinin tamamının dileği olarak bu bayrağı Türk milletinin iradesinin tecelli ettiği bu kürsüye asmak istedik.”¹³⁷

¹³⁴<http://www.cnnturk.com/haber/turkiye/bayrak-indirilmesine-erdogandan-cok-sert-tepki>, 1.6.2015.

¹³⁵Milliyet, 9 Haziran 2014.

¹³⁶Milliyet, 9 Haziran 2014.

¹³⁷Hürriyet, 12 Haziran 2014.

Diğer MHP Milletvekilleri ise oturdukları sıralara Türk bayrakları diktiler. Kürsüdeki Türk bayrağı üç gün kürsüde kalmıştı.¹³⁸ Olayla ilgili İçişleri Bakanlığı ve Hava Kuvvetleri Komutanlığı soruşturma açmış, ilk etapta 2 güvenlik görevlisi görevden uzaklaştırılmıştı.¹³⁹ Bundan başka ihmali olduğu gerekçesiyle 3 üst düzey polis daha açığa alınmıştı. Olayla ilgili 5 kişiye gözaltı yapılmış, savcılık soruşturması sonucu bunlardan Ö. M. tutuklanmış, diğerleri serbest bırakılmıştı.¹⁴⁰ Tutuklanan şahsın yaşının 16 olduğu anlaşılmıştı.¹⁴¹ Yaşından hareketle bazı sivil toplum örgütleri yine çocuk vurgusu yaparak bayrağın indirilmesi nedeniyle yükselen sert tepkileri yumuşatmaya çalışmıştı. Türk bayrağını indirmekle suçlanan Ö. M.'nin yargılanmasını ise Diyarbakır 5'inci Ağır Ceza Mahkemesi yapmıştı. Mahkeme, “*Askeri yasak bölgelere girmek*”, “*toplantı ve yürüyüşlere silahlı ve benzeri aletlerle katılmak*”, “*Silahlı terör örgütüne üye olmak*” ve “*Devletin egemenlik alametlerini alenen aşağılamak*” suçlarından 26 yıla kadar hapis cezası istenen sanık Ö. M.'yi 13 yıl 9 ay hapis cezasına çarptırmıştı.¹⁴²

Türkiye Cumhuriyeti kamuoyunda, yakın tarihte Türk bayrağına yapılan saldırıların önemli bir kısmı Kürt etnik temelli illegal örgüt PKK ve legal siyasi partiler HEP, ÖZEP, ÖZDEP, DEP, HADEP, DEHAP, DTP ile ilişkilendirilmiştir. Bununla beraber bu siyasi partiler hiçbir zaman Türk bayrağına yönelik saldırıları kabullenmemiş, aksine bayrağın Türkiye Cumhuriyeti'nin ortak değeri olduğu yönünde açıklamalar yapmışlardı. Buna rağmen PKK ile arasına mesafe koyamamaları halkın büyük çoğunluğunun açıklamalardaki samimiyete inanmamalarına neden olmuştu. Son zamanlardaki yeni gelişmeler ise bu algının azalmasını beraberinde getirmiştir. Yeni bir isim alan Kürt siyasal hareketinin partisi HDP(Halkların Demokratik Partisi) Haziran 2014 seçimlerinde strateji değişikliğine gitmiştir. Etnik temelli hareketten sıyrılıp Türkiye Partisi olma yönünde iddiayla yola çıkmıştı. Özellikle Türk bayrağının bütün Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının ortak değeri vurgusunda bulunmuştur. Bu vurgu ilk meyvesini Ağustos 2014 Cumhurbaşkanı seçimlerinde vermiş, HDP'nin Cumhurbaşkanı adayı Selahattin Demirtaş oyların %9.76'ısını almıştır.¹⁴³ 7 Haziran 2015 Genel seçimlerinde ise partiye

¹³⁸Hürriyet, 12 Haziran 2014.

¹³⁹Milliyet, 10 Haziran 2014.

¹⁴⁰Milliyet, 12 Haziran 2014.

¹⁴¹Radikal, 11 Haziran 2014.

¹⁴²Milliyet, 26 Mart 2015

¹⁴³http://www.ysk.gov.tr/ysk/Haberler/2014CB-Kesin-416_d_Genel.pdf, 10.6.2015.

Kürtler dışında da teveccüh gösterilmiştir. HDP, %13 oranında oy alma başarısını göstererek TBMM'ye 80 mebusla girme hakkı elde etmiştir.¹⁴⁴ Parti, böylece Türk kamuoyunda etnik parti olmaktan çıkıp Türkiye partisi olma fırsatını yakalamıştır. Bu doğrultudaki ilk hareketleri ise seçim zaferi kutlamalarında Türk bayrağını da dalgalandırmaları olmuştur.¹⁴⁵ Unutulmamalıdır ki Türkiye Cumhuriyetinin tamamına ulaşmak, ancak onun bayrağı gibi ortak değerlerini içselleştirmekle mümkündür.

Sonuç

Bayraklar devletlerin ve bazı resmî kuruluşların alametlerindedir. Bu bayraklardan biri ise millî bayraktır. Her bağımsız veya yarı bağımsız devletin millî bayrağı halkı için değerlidir. Çünkü o milletin geçmişinin, anının ve geleceğinin en önemli milisembolüdür. Bununla beraber bayraklara verilen önem bazı devletlere göre değişmektedir. Örneğin ABD'de bayrağı yakma yakın zamana kadar ifade özgürlüğü olarak değerlendirilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti ve kamuoyu için ise bayrağın değeri çok yüksektir. Bunun en önemli sebebi uğruna büyük bedeller ödenmesiydi. Türk milleti 1919-1923 yıllarında bayrağını düşürmemek, düşürülen yerlerde yeniden yükseltmek amacıyla büyük bir mücadele vermiş, her yaşta ferdiyle işgalcilere karşı yaptığı savaşta oluk oluk kan dökmekten çekinmemiştir. Onun döktüğü kanlar da Türk bayrağının kırmızısını katmerlemiştir. Sadece Türkiye'de değil yurt dışındaki Türkler de bayrağını yükseltmeye çalışmıştır. Bu anlamda bedel ödemekten kaçınmamıştır. Özellikle ABD'de Türk bayrağına yapılan saldırıya kayıtsız kalamayan Tuncelili vatan evladının hayatı, güzel bir sinema filmi olacak niteliktedir. Bağımsızlık savaşının kazanılmasından sonra 1923'te Cumhuriyeti ilan etmiş olan Türkiye Cumhuriyeti, ödenen bedellerin neticesi olarak bayrağının değerini fazlasıyla bilmiştir. Yine yeni devlette benimsenmeye çalışılan ulus devlet anlayışında bayrak üniter yapının olmazsa olmazı olmuştur. Bu da Türk bayrağına verilen değeri artırmıştır. Değer sadece kamuoyunda değil devlet anlayışında da yükselmiştir. Böylece devletiyle milletiyle Türk bayrağı Türkiye Cumhuriyeti'nin millî kutsalı haline gelmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti, milletiyle devletiyle bayrak sevgisini canlı tutmaya çalışmıştır. Başta aileler, çocuklarına bayrak sevgisini aşılamış, okullarda bu artırılarak devam ettirilmiştir. Devlet ise bayrağın standartlarını belirleyen

¹⁴⁴<http://www.ysk.gov.tr/ysk/Haberler/2015MV-GeciciSecimSonuclari.pdf>, 11.6.2015.

¹⁴⁵ Mersin örneği için bkz. *Çukurova*, 9 Haziran 2005.

kararnameler, kanunlar, nizamnameler çıkarmıştır. Bayrağa hakaret veya saldırı fiillerine uygulanacak cezaları tespit etmiştir. Yine Ceza Kanunlarına bayrağa saldırıda bulunanların cezalandırılmalarına dair maddeler eklemiştir.

Büyük bedeller ödenen Türk bayrağına yapılan saldırılarda dikkat çeken durum, saldırıların daha çok bireysel veya birkaç kişinin protestoları şeklinde olmasıdır. Önceleri bu saldırıların etkisi mahallî alanda kalmıştır. Daha çok devlet bu fiillerin takipçisi olmuş, sorumluları yakalayıp yargıya teslim etmiştir. Bununla beraber günümüzde kitle iletişim araçlarının hızla yayılmasıyla Türk kamuoyu artık Türk bayrağına yapılan saldırıların büyük çoğunluğunu takip edebilmektedir. Özellikle son yapılan saldırılar bölücü örgütlerle de bağ kurulduğundan öfke patlamasına dönüşmüştür. Bütün bunların sonucunda bayrağa saygısızlık eylemlerinin en önemli takipçisi Türk kamuoyu haline gelmiştir. Onun tepkisi ve takibi ister istemez Türkiye Cumhuriyeti'nin kurumlarını harekete geçmeye zorlamıştır. 2014'te Hakkari'deki bayrağa saldırıda askerlerin ve emniyet kuvvetlerinin tavrı kamuoyunun büyük kısmında özellikle Genelkurmay Başkanlığına karşı tepki doğurmuştu. Bu tepkilerin de etkisiyle olayda ihmali görülen emniyet teşkilatı ve silahlı kuvvetler mensubu bazı kişiler açığa alınmış, bayrağı indiren şahıs da kısa süre içinde yargılanmış ve ağır bir cezaya çarptırılmıştı.

Türkiye Cumhuriyeti'ndeki bayrak hassasiyeti kötü emeller besleyenler tarafından kullanılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'ni karıştırmak isteyenler, halkın hassas noktalarından olan bayrağasaldırılması halinde, ülkede kısa süre içinde sert tepkiler ve karışıklıklar doğurabileceklerinin farkında olduklarından bu yola tevessül etmekten kaçınmamışlardır. Az eforla büyük karışıklıklar çıkaracak eylemleri Mersin'deki ve Hakkari'deki saldırıları yapanlar gibi 18 yaşın altındaki kişilerden seçmişlerdir.

Çalışmada elde edilen bir tespit de Türk milletinin bayrağa yapılan saldırılarda yumruk gibi kenetlenmesidir. Saldırıları Türkiye'nin dört bir köşesinde nefretle anılmış, bayrağına sahip çıkan halk büyük gösteriler yapmıştır. Bayrağa saldırı yapanlar nefretle anılırken Türk bayrağına olan sevgi ve bağlılık her geçen gün artmıştır. Zira millet döktüğü kanıyla rengini oluşturduğu bayrağını en kutsalları arasında görmekteydi. Bu nedenle bayrak düşmanlığı yapanlar Türk kamuoyunca dışlanmıştı.

Çalışmada ulaşılan bir diğer sonuç ise kamuoyunun yanı sıra Türkiye'deki siyasal hareketlerde de bayrağın ortak değer olduğu, ona sahip çıkılması anlayışının görülmesidir. Muhalefetiyle iktidarıyla bayrağa yapılan

saldırılarda siyasal hareketler tek ses olmayı başarmışlardı. PKK'ya yakınlığıyla bilinen siyasal hareketler dahi yaptıkları açıklamalarda Türk bayrağına saldırıları kınamışlar, bayrağın Türkiye Cumhuriyeti'nin ortak değeri olduğu yönünde açıklamalar yapmışlardı. Bu anlamda bir gelişme de Türkiye Cumhuriyeti kamuoyunda Türk bayrağına yapılan saldırılarla ilişki kurulan HDP'nin 7 Haziran 2015 seçimlerinden %13 oranında oy alma başarısını göstererek etnik parti olmaktan çıkıp Türkiye partisi olma fırsatını yakalamasıdır. Bu fırsatı değerlendirmesi halinde sadece kendi kitleleri değil Türkiye Cumhuriyeti'nin tüm kesimleri için büyük bir kazanç olacaktır. Seçim zaferi kutlamalarında Türk bayraklarını dalgalandırmaya başlamaları bu fırsatı tepmeyeceklerini göstermesi adına umut vericidir.

KAYNAKÇA

Arşivler

ATASE, İSH, 1802/21/21-19.

ATASE, İSH, 1525/52.

BCA, 180.09/7.44/6, lef.1-4.

BCA, 180.9.00/7/44/4, lef. 1, 5-6.

BCA, 30.10.00/194/326/3, lef .1-3.

BCA, 30.10.00/247.671/24, lef:1-2.

BCA, 30.10.00/39/244/14, lef.1-4.

BCA, 30.10.00/41/262/5, lef. 1-4.

BCA, 30.10.00/44/283/3, lef. 4.

BCA, 30.11.1.0/331/43/18, lef. 3.

BCA, 30.18.1.2/77/69/6, lef. 1-5.

BCA, 30.18.1.2/88/73/9, lef. 1.

BCA, 490.1.00/607/102, lef. 1-2.

Resmi Yayınlar

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, 31. İctima, 10.7.1336, C.2, TBMM Matbaası, Ankara 1961.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, 57. İctima, 2.9.1336, C.3, TBMM Matbaası, Ankara 1981.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, 157. İctima, 26.2.1337, C.8, TBMM Matbaası, Ankara 1954.

Türkiye Cumhuriyeti'nde Türk Bayrağı Algısı

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, 1. İctima, 1.3.1337, C.9, TBMM Matbaası, Ankara 1958.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, 3. İctima, 5.3.1337, C.10, TBMM Matbaası, Ankara 1958.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, 48. İctima, 9.7.1337, C.11, TBMM Matbaası, Ankara 1958.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, 64. İctima, 23.2.1338, C.17, TBMM Matbaası Ankara 1959.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, 8. İctima, 14.3.1338, C.18, TBMM Matbaası, Ankara 1959.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, 77. İctima, 20.7.1338, C.21, TBMM Matbaası, Ankara 1959.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, 153. İctima, 9.12.1338, C.25, TBMM Matbaası Ankara 1960.

Gazete ve Dergiler

Açıksöz

Ankara Üniversitesi SBF Dergisi

Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi

Babalık

Cumhuriyet

Çukurova

Hâkimiyet-i Millîye

HistoryStudies

Hürriyet

İkdâm

İstikbal

Küçük Mecmûa

Millîyet

Peyâm-ı Sabâh

Radikal

Resmi Ceride

Resmi Gazete

Satvet-i Millîye

Silahlı Kuvvetler Dergisi

Son Telgraf
Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi
Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi
Vakit
Varlık
Yeni Adana

Kitap ve Makaleler

AKBIYIK, Yaşar; *Millî Mücadelede Güney Cephesi Maraş*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 1999.

AYDEMİR, Şevket Süreyya; *Tek Adam*, C.II, 17.Baskı, Remzi Kitapevi, İstanbul 1999.

AYIŞIĞI, Metin “30 Ağustos Zaferi ve İstanbul’daki Yankıları”, *Tarih ve Toplum Dergisi*, C.18, S.105, Eylül 1992, s.46

DUYMAZ, Recep; “İstiklal Marşı’mıza Yakından Bakış”, *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C.4, S.7, Ocak 2014, s.1-40.

EŞREF Ruşen; “Alaşehir”, *Hâkimiyet-i Millîye*, 2 Teşrin-i Evvel/ 2 Ekim 1922, No 623, s.3.

HABİB, İsmail (Sevük); “Nasıl Bitecek”, *Açıksöz*, 26 Ağustos 1338/ 26 Ağustos 1922, No: 564, s.1.

KESKİN, Alev; Betül Sayın, “Geçmişten Günümüze Türklerde Bayrak, Sancak ve Fors”, *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, S.415, Ocak 2013, s. 98-103.

KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuat; “Bayrak Maddesi”, *İslam Ansiklopedisi*, C.II, Millî Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul 1974.

KURTOĞLU, Fevzi; *Türk Bayrağı ve Ayyıldız*, TTK Yay., Ankara 1992.

MAHMUD, Kâşgarlı; *DivânuLugâti’t Türk*, Haz.AhmetB.Ercilasun, Ziyat Akkoyunlu, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 2014.

OĞUZCAN, Lütfi; *Millî Mücadelede Güney Bölgesinde Bayrak ve Bayrak Özlemi*, Mersin 1966.

ÖGEL Bahaeddin; *Türk Kültür Tarihine Giriş*, Kültür Bakanlığı Yay., C.6, Ankara 1991.

PAKALIN, Mehmet Zeki; *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. 1, 3. Baskı, M.E.B. Yay., İstanbul 1983.

REŞAT, Ekrem; “İstanbul Nümayişi”, *Babalık*, 14 Eylül 1338/14 Eylül 1922, No: 991, s.1.

Türkiye Cumhuriyeti'nde Türk Bayrağı Algısı

SEVİNÇ, Murat; “Türkiye’de Bayrağa Saygısızlık Konusu”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C.62, S.2., Ankara 2007, s.197-221.

SOYSAL, Mahmut Enes; “Tarihsel Süreçte Bayrak ve Sancaklarımız, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S.42, Erzurum 2010, s.209-239.

Türkçe Sözlük, 10. Baskı, Türk Dil Kurum Yay. Ankara 2005, s. 227.

UZGEL, İlhan; “Bozkurt-Lotus Davası”, *Türk Dış Politikası*, C.1. Ed. Baskın Oran, İletişim Yay., s.278.

ÜÇÜNCÜ, Uğur; ”Atatürk’ün Cenaze Merasimi Sırasında Türkiye’de Yapılan Matem Törenleri, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C.8,S.1, Yaz 2013, s.79-103.

ÜÇÜNCÜ, Uğur; ”Halit Paşa Olayı ve Yankıları”, *HistoryStudies*, C.4, S.1, Yaz 2013, s.547-571.

ÜÇÜNCÜ, Uğur; BABACAN, Hasan; “Türk Basımına Göre Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Meşrutiyet Kutlamaları”, *HistoryStudies*, C.2, S.2, Temmuz 2010, s. 411-436.

YALÇIN, Durmuş; v.d.,*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 2008.

ZÜHTÜ, Abdullah; “Mülkler Eyledi İnşa-i Felekte Tak-ı Zafer”, *Peyam-ı Sabah*, 13 Eylül 1338/13 Eylül 1922, Peyam No: 1355, Sabah No:11785, s. 1.

İnternet Siteleri

<http://arsiv.ntv.com.tr/news/118205.asp>, 03.06.2015.

<http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/765.htm>, 03.06.2015.

<http://www.cnnturk.com/haber/turkiye/bayrak-indirilmesine-erdogandan-cok-sert-tepki>, 1.6.2015.

<http://www.yenimesaj.com.tr/?artikel,12011276/>, 03.04.2015.

http://www.ysk.gov.tr/ysk/Haberler/2014CB-Kesin-416_d_Genel.pdf, 10.6.2015.

<http://www.ysk.gov.tr/ysk/Haberler/2015MV-GeciciSecimSonuclari.pdf>, 11.6.2015.